

ابوالفضل

مُخْتَصَرُ
صَحِيحِ الْبَخَارِيِّ

Ketabton.com

فضل الباري پښتو شرحه

د کتاب پېژندنه

||||||||||||||||||||

کتاب :: فضل الباري د بخاري شريف پښتو شرحه

ليکوال :: علامه محمد معين الدين ابوالفضل

خپرونکي :: د بېنوا پاڼه

د خپريدو طرز :: پرلپسې لړۍ

کمپوز/ ډيزاين :: خپله ليکوال

بسم الله الرحمن الرحيم.

بخاری شریف اود شرحی فضل الباری لری (۱) برخه

الحمد لله وكفي والصلوة والسلام علي عباده الذين اصطفى.

صراط مستقيم مسلمينان — نمانده بعد فرقان جز بخاري

بخاري کرده است از حسن نیت — دعايې مغفرت در شان قاري

دعاهايې بخاري مستجاب است — گمان راتودرين دعوت چه داري

هر قدم په رهبري د علم اخله — ابوالفضل که دي خدای ته زړه مائل وي

امابعد: له دغي شرحي څخه دبخاري شريف چي فضل الباري يې نوم دئ گرانواستفاده کونکو! له مخه تردي چي داسلام دپيغمبر درحمت للعالمين رسول دمقدسواحاديثو کوم چي امام بخاري (رحمه الله تعالى) په خپل کتاب بخاري شريف کښي راجمع کړيدي په شرحه اوپه تفصيل اوتحقيق پيل کوم ددغي شرحي کيفيت اوڅرنگوالئ درته بيانوم .

محترمو په دغه شرحه کښي چي کوم بنيادي اواساسي امور په فهم کښي نيول سويدي هغه په دي ډول دي .

۱(دحديث دهرلفظ ترجمه په داسي ډول چي هرڅوک په پوه سي اواستفاده ورڅخه وکړي.

۲(بيان دمناسبت دحديث له ترجمه الباب سره.

۳(بيان دتطبيق دمذهب اودحديث.

۴(دفعه دتعارض کچيري دغه حديث معارض حديث درلودئ.

۵(بيان دهغو مسئلو چي له مطلوب حديث څخه رامستنېطي سويوي.

۶(بيان دهغو کتابودحديثوچي دامام بخاري رحمه الله تعالى دکتاب په ډول په دوی کښي هم دهمدغه حديث روايت سويوي.

۷(علمي اوصرفي اونحوي اوبلاغي تحقيق دالفاظودحديث ،البته داضرور نه ده چي دهرحديث په تشریح کښي به دغه ذکرسوي ټول امورتحقق مومي ، بلکي د اکيدای سي چي ديوه حديث تشریح به له ځني ددغوامورو څخه خالي وي ،پاته سو بيان دسند اودراويانو دحديث نو ودي ته زه په دغه شرحه کښي هيڅ اشاره نکوم الاما شاء الله ،ځکه

چي يوخوپه دي باره کښي ځانته کتابونه جوړسويدي، ودغه کارته په هغووختوکښي ضرورت ؤ چي احاديث به يودبله پياد زده کيدل، اوراويان دحديثو اواحوال ددوی چنل سوي اوپه کتابو کښي مثبت سوي نه ؤ، تردي دمخه چي دبخاري شريف دکتاب دابتدائي الفاظو شرحه پيل کوم يوڅومقدماتي بيانونه کوم چي ترعامواحيثو اوترتولوکتابو داحاديثوتعلق لري.

۱) (پوسه چي يومطلق علم حديث دى، اودوهم علم روايت الحديث دى، دريم علم دراياةالحديث دى، اوڅلورم علم اصول حديث دى، دمطلق علم حديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دى. (هو علم يُعرف به اقوال رسول الله صلي الله عليه وسلم وافعاله واحواله)

(الكرمانى ج ۱ ص ۱۲)

يعني مطلق علم حديث عبارت دى له علم څخه په قولودرسول عليه السلام اوپه فعلواوکارو دده اوپه احوالودده.

اودعلم رواية الحديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دى:

(هو علم يشتمل علي نقل افعال رسول الله صلي الله عليه وسلم واقواله وصفاته وتقريراته)

تدريب الراوي ج ۱ ص ۲۰

يعني علم دراياة الحديث هغه علم دى چي مشتمل وي پرنقل کولوباندي دفعلودرسول عليه السلام اودقولودده اودصفودده اودتقريودده.

پوسه! چي دنبي عليه السلام فعلونه اوقولونه اوصفتونه خووبيان ته حاجت نه لري سره له دي چي په بل ځاي کښي بې وضاحت راسي، اوتقريودرسول عليه السلام ودي ته ويل کيږي چي ده مبارک ويوچاته پريو کارباندي مثلاً قرارورکړيوي، په دي معني چي دده په حضورکښي يوچايوکارمثلاً کړيوي اوده مبارک پرهغه چاباندي انکارنه وي کړئ.

اودعلم دراياة الحديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دى :

هو علم يشتمل علي شرح اقوال رسول الله صلي الله عليه وسلم وافعاله وصفاته ويعلم به طرق استنباط الاحكام ويعرف به ترجيح الراجيح منها والتطبيق بين الاحاديث.

هكذايفهم من تدريب الراوي ج ۱ ص ۴۰

يعني ددراية الحديث علم هغه علم دى چي مشتمل وي پرشرحه اوپريبان باندي دقولواودفعلواودصفو درسول عليه السلام، اوپيژندلي کيږي په ده سره لاري دراايستلو دشرعي احكامواودارنگه پيژندل کيږي په ده سره ترجيح دهغه حديث چي راجح وي له نورواحاديثو څخه، اودارنگه پيژندل کيږي په ده سره تطبيق په منځ کښي داحاديثو.

اودعلم اصول الحديث تعريف په عري ژبه په دي ډول دی:

(هو علم بقوانين يعرف بها احوال السند والمتن)

اوپا په دي ډول :

هو العلم بالقواعد المعرفه بحال الراوي والمروي)

تدريب الراوي ج ۱ ص ۴۱ —

يعني علم اصول الحديث علم دی په داسي قوانينواو کلي قاعدوچي دهغوی په سبب پیژندل کیږي احوال دسند اود متن دحدیث ، یا علم اصول الحديث پیژندنه دداسي قاعدوده چي ورپیژندونکي وي دحال دراوي دحدیث اودمروي چي حدیث دی.

پاته مقدماتي بیانونه به په (۲) برخه کښي انشاءالله درته راسي.

بخاری شریف اود شرحی فضل الباری لړۍ (۲) برخه

بسمه تعالی . محترم موورونو ددې لړۍ په اوله برخه کېني د حدیثو د څلور قسمه علومو په عربي ژبه تعریفونه اودهغوی ژباړه موړوتاسي ته بیان کړه په دې برخه کېني ځني نورمقدماتي بیانونه درته کوم چي ددغه ټول بیانونه کوم چي په دغه برخه کېني درته راځي دتیري برخي له توضیح اوله اتمام سره تعلق لري.

اول بیان په قول اوپه فعل اوپه صفت اوپه تقریرکېني درسول الله صلي الله عليه وسلم دي.

پوسه چي قول درسول الله صلي الله عليه وسلم دده مبارک ومبارکوارشاداتو اوویناؤ ته ویل کېږي لکه دا ارشاد دده مبارک چي (الدين النصيحة) رواه مسلم ج۱ص۵۴ اوترمذي ج۲ ص۱۴ اونسایې ج۲ص۵۸۱، او احمد په مسندخپل کېني ج۱ ص۳۵۱.

یعنی دین نصیحت اوخیرخواهي دی، یعني په دې معني چي مسلمان به خیر خواه وي هم به دخدای خیرخواه وي اوهم به درسول خیرخواه ویاو هم به دخدای د کتاب قران کریم خیرخواه وي، اوهم به دنیکوامامانو اوامیرانو خیرخواه وي، اوهم به دعامومسلمانانو خیرخواه وي.

افعال درسول علیه السلام:

وهغوکاروته دده مبارک ویل کېږي کوم چي له ده څخه صادرسوي وي اوده مبارک کړيوي لکه په دغه مبارک حدیث کېني چي (ان رسول الله صلي الله عليه وسلم جمع في حجة الوداع المغرب والعشاء بالمزدلفة) بخاري ج۱ ص۲۲۷، اومسلم ج۱ ص۴۱۷

یعني بیشکه رسول الله عليه وسلم سره جمع کړل په حجة الوداع کېني دماښام اودماخستن لمونځونه په مزدلفه کېني یعني دماښام اودماخستن لمونځونه یې دواړه په مزدلفه شریفه کېني دماخستن په وخت کېني وکړل.

احوال درسول علیه السلام:

احوال درسول علیه السلام عبارت دي له صفاتوڅخه درسول علیه السلام ، اوصفات درسول علیه السلام دوه قسمه دي ، اول اختیاري صفتونه، اودوهم غیراختیاري صفتونه ، اختیاري صفتونه دده مبارک له رحمت اوشفقت دده دالله جل جلاله پرمخلوق باندي اولکه عبادت اوتواضع اوحلم دده مبارک ، اوغیر اختیاري صفتونه دده مبارک عبارت دي دده مبارک له جسماني صفتوڅخه ، لکه دمثال په ډول دا چي دي مبارک میانه قده ؤ وغیره.

پوسه چي علماء دعلم رواية الحديث دده مبارک ددغودواړوقسمو صفتوروايت اود ذکرکوي ، اوفقهاء رحمهم الله تعالی تنها دده مبارک له اختیاري صفتوڅخه بحث کوي داپه دې سبب چي ددوی مقصد ترهغو صفتوپوري داسلام دپیغمبرتعلق لري کوم چي له دوی څخه د شرعي احکامواستنباط کېږي اوهغه دده مبارک اختیاري صفتونه دي.

تقاریر یا تقریرات درسول علیه السلام:

د تقریر د لفظ جمع ده، تقریر په اصل کښي د تفعیل د باب مصدر دی چي په معني د قرار ورکولو دی، او په عام عرف کښي تقریر بیانول دي دمعني په عبارت سره لکه تحریر چي بیانول دمعني په کتاب سره دی، د محدثینو په اصطلاح کښي تقریر درسول علیه السلام ودي ته ویل کیږي چي یوه داسي شخص به چي د شریعت به تابع ؤ درسول علیه السلام په حضور کښي یو کار وکړ او یا یي یوه خبره وکړه اورسول علیه السلام به په هغه کار یا خبره باندي سکوت وکړ، او پر هغه باندي بي انکارونکې نوو دغه سکوت ته دده مبارک تقریر ویل کیږي.

پوسه چي سکوت درسول علیه السلام پریوه کار یا یوه خبره باندي حجت اودلیل دصحت اوجواز دهغه کار اودهغي خبري دی اودارنگه دهرنبي سکوت هم دغه حکم درلودی، مگر پرته له نبي څخه د بل هیچا سکوت حجت اودلیل نسي گرځیدلای.

لمعات التنقیح ج ۱ ص ۲۲

دوهم بیان په موضوع کښي د علم حدیث دی.

پوسه چي د موضوع لفظ په اصل کښي کښي د اسم مفعول صیغه ده چي وایینول سوي شي ته ویل کیږي، اودغه لفظ د حکماؤ په اصطلاح کښي وهغه محل ته ویل کیږي چي له هغه شي څخه مستغني وي کوم چي په ده کښي یي حلول کړيوي چي عربي تعبیر یي په دي ډول دی.

(الموضوع هو المحل المستغني عن الحال) د مثال په ډول انسان موضوع بلل کیږي، اودده رنگ اوصفتونه اعراض بلل کیږي.

اود منطیقیانو په اصطلاح کښي موضوع واول جزته د قضیې حلیې ویل کیږي کومه چي نحویان ورته جمله اسمیه خبریه وایي، لکه زید قائم په دغه جمله کښي دزید لفظ موضوع بلل کیږي اود قائم لفظ ته ددوی په اصطلاح کښي محمول ویل کیږي.

اود نحویانو په اصطلاح کښي موضوع وهغه شي ته ویل کیږي لفظ وي اوکه غیر لفظ وي چي دیوي معني دپاره وضعه سوي وي.

اوپه مشترکه اصطلاح کښي د ټولو علومو موضوع د علم وهغه ته ویل کیږي چي په دغه علم کښي ددي له ذاتي عوارضو څخه بحث کیږي کوم چي عبارت دي له هغو صفاتو او احوالو څخه ددغي موضوع چي ودي ته يعني ودغي موضوع ته ددي دذات له وجي یاددي د مساوي له وجي عارض سويوي.

علامه کرمانی فرمایلي دي چي موضوع دعلم حديث ذات درسول عليه السلام دی ، يعني په دي حيث چي دي رسول دی.

پوسه چي ذات درسول عليه السلام له دي حيثته چي دي رسول دی دمطلق علم حديث موضوع دی نه دعلم رواية الحديث ځکه چي موضوع دعلم رواية الحديث مرويات اوروايات دي له حيثت څخه دمتصل والي دحديث اودمنقطعوالي دده په اعتبار دسندسره.

مقدمة اوجزالمسالك ص ۷

اوموضوع دعلم درايةالحديث هم روايات او مرويات دي خومگر له حيثته دشرحي اودبيان دالفاظو دمروياتواو له حيثته داستنباط داحكامو شرعيه ؤله دوی څخه.

اوموضوع دعلم اصول الحديث دحديث متنونه اودحديث سندونه دي.

دريم بيان په غرض اوپه غايه کښي دعلم حديث دی.

پوسه چي غرض وهغه ته ويل کيږي چي دهغه دتحصيل په وجه ته يوفعل اوکار وکړي اوغايه وهغه ته ويله کيږي چي ستاپرکا رباندي مرتبه سي دمثال په ډول ته وبازارته ددي دپاره ولاړ سي چي يوشي رانيسي نودغه تگ چي تاوبازارته ددغه شي درانيولودپاره وکړنووتاته ذوالغرض اوستا ودغه تگ ته ذوالغايه ويل کيږي ،اورانيول ددغه شي چي وتاته منسوب کړي نوغرض ورته ويل کيږي ،اوچي ستاودغه کارته يې منسوب کړي نو غايه ورته ويله کيږي.

دعلم حديث غرض اوغايه فوزاوبري دی په سعادت ددارينو.

کرمانی ج ۱ ص ۱۲.

اوځنوعلمواؤفرمایلي ي چي غايه اوغرض دعلم حديث مشابهت پيدا کيدل دي دنبي عليه السلام له اصحابو سره ،ځکه چي اصحابوبه درسول عليه السلام حديثونه اوريدل اوپيادول بي اونوروته بي رسول نويوڅوک چي په علم حديث مشغول وي نوهغه هم په دغو صفتوسره موصوف گرځي.

نورمقدماتي بيانونه به په (۳) دريمه برخه کښي درته راسي.

بخاری شریف اود شرعي فضل الباري لری (۳) برخه

بسمه تعالي.

محترمو کتونکو په دي برخه کښي دمقدماتي بيانوله جملي څخه په باره کښي داقسامو اودانواعو دکتابو داحاديثوبيان درته کوم.

پوسه چي داحاديثوعلماءو داحاديثو کتابونه وډيرواقساموته تقسيم کړيدي چي تفصيل يې په لاندي ډول دی.

اول قسم جوامع دي.

جوامع جمع دجامع دی اوجوامع د حديثو وهغو کتابوته ويل کيږي چي په دوی کښي داتو ۸ مضامينو حديثونه راوړل سويوي چي هغه اته ۸ مضمونونه په دغه شعر کښي ذکر سويدي.

سير، ادا، تفسير، عقائد _____ فتن، احکام، اشراط، ومناقب.

له سير څخه مراد دجهاد اودغزاگانو حديثونه دي، له ادا څخه مراد هغه حديثونه دي چي تر معاشرتي امورو پوري تعلق لري، له تفسير څخه مراد هغه حديثونه دي چي دقران کريم تر تفسير پوري تعلق لري، اوله عقائد څخه مرادهغه حديثونه دي چي ترايماني اموروپوري متعلق وي، اوله فتن څخه مرادهغه حديثونه دي چي په هغوی کښي داسلام پيغبر و خپل امت ته له راتلونکو حوادثو اوفتنوڅخه پيشگوياي کړيوي، اوله احکام څخه مرادهغه حديثونه دي چي په هغوی کښي د فقهې حکمونه بيان سويوي، اوله اشراط څخه مراد هغه حديثونه دي چي په دوی کښي دقيامت دورځي دعلامو ذکر راغلي وي، اوله مناقب څخه مراد هغه حديثونه دي چي منقبتونه اوفضيلتونه دصحابه و پکښي بيان شويوي، پردي خبره باندي اتفاق دی چي بخاري شريف، او ترمذي شريف دجوامعوکتابو له جملي څخه دي، البته د مسلم شريف په باره کښي دځنوعلماءو قول دادی چي دجوامع له جملي څخه نه دی ځکه دتفسير په ارتباط چي کوم حديثونه په مسلم شريف کښي راغلي دي نو هغه ډير کم دي، خو صحيح قول دادی چي مسلم شريف هم له جوامع څخه دی، ځکه که څه هم هغه حديثونه چي امام مسلم په کتاب التفسير کښي راوړيدي کم دي مگر که دتفسير په اړه وهغوټولوروايتو ته وکتل سي کوم چي په مسلم کښي په مختلفو ځايو کښي ذکر سويدي نوبيا دتفسيرروايتونه دمسلم شريف هم وکافي مقدارته رسيږي.

دوهم قسم دکتابو داحاديثو سنن دي.

سنن وهغه کتابو ته داحاديثو ويل کيږي چي په دوی کښي احاديث د فقهې دبابوپه ترتيب ذکر سويوي لکه سنن ابي داود، اوسنن نسائي، او جامع ترمذي، ترمذي شريف سره له دي چي دجوامع له جملي څخه دی دسنن له اقسامو څخه هم دی.

دریم قسم مسانید دي.

مساند حدیثو وهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي حدیثونه د صحابه ؤ په ترتیب راوړل سویوي ، او ترتیب د صحابه ؤ ځنو علماؤ د حروف تهجي په اعتبار معتبر کړیوي ، د مثال په ډول د کومو صحابه ؤ په نومونو کښي چي اول حرف همزه راغلی وي نودوی دهغوی روایتونه دمخه ذکر کړیوي اود کومو صحابه ؤ په نومونو کښي چي (ب) راغلي وي نو بیایې دهغو روایتونه ذکر کړیوي ، وهکذا.

او ځنو علماؤ بیا ترتیب ددوی د درجو او مرتبو او مقاماتو په اعتبار معتبر کړیدئ په دي ډول چي مثلاً اول یې د خلفای راشدینو روایتونه ذکر کړیوي بیا یې د عشره مبشره ؤ روایتونه ذکر کړیوي ا و

بیایې دهغو صحابه ؤ روایتونه ذکر کړیوي کوم چي دبدر وغزاته حاضر سویوه چي بدريین ورته ویل کیږي ، اودریم یې دهغو اصحابو روایتونه ذکر کړیوي چي په بیعت رضوان کښي یې شرکت کړیوو ، وهکذا.

او ځني علماوو بیا د صحابه ؤ ترتیب د قبیلو په اعتبار معتبر کړیوي په دي ډول چي اول یې د بني هاشم د قبیلې د اصحابو روایتونه ذکر کړیوي او بیا یې دهغي قبیلې د اصحابو روایتونه ذکر کړیوي کومه چي د بني هاشم و قبیلې ته په قرابت کښي نږدي وي وهکذا.

په مساندو کښي تر ټولو ډیر مشهور مسند ، مسند دامام احمد بن حنبل رحمه الله تعالی دی.

تنبیه : پوسه چي د مسند د لفظ اطلاق کله کله پرهغه کتاب باندي هم کیږي په کوم کښي چي مسند او مرفوع حدیثونه ذکر سویوي په همدې وجه وبخاري شریف ته المسند الصحيح للبخاري ، اووسنن دارومي ته مسند دارومي ویل کیږي.

څلورم معاجم دي.

حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله تعالی په عجاله نافعة کښي ذکر کړيدي چي دمحدثینو په اصطلاح کښ معاجم د احادیثو وهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي حدیثونه دمشائخو اود استاذانو په ترتیب ذکر سویوي خو ځینو دغه ترتیب د تقدم في الوفات په اعتبار معتبر کړيدي په دي ډول چي کوم استاذ یې دمخه وفات کړيوي نو دهغه حدیثونه یې دمخه ذکر کړیوي ، وهکذا ، او ځنوبیا دمشائخو ترتیب دمشائخو د علم اوفضيلت په اعتبار او ځنوبیا د حروف تهجي په اعتبار معتبر کړيوي خو اخيري طريقه په عمومي ډول رائج ده ، اوحضرت مولانا محمد زکريا صاحب بیا فرمایلي دي چي معجم وهغه کتاب ته ویل کیږي چي په ده کښي د حروف تهجي په ترتیب حدیثونه ذکر سویوي ، بیا د پردري قسمه دي ، اول قسم یې دادئ چي ترتیب د حروف تهجي ؤ یې د صحابه کرامو له نومو څخه معتبر کړيوي ، دوهم قسم یې دادئ چي د شیوخو او استاذانو له نومو څخه یې د حروف تهجي ترتیب راخستئ وي ، اودریم قسم یې دادئ چي د احادیثو له حروفو څخه یې د حروف تهجي ؤ ترتیب اخذ کړيوي.

پنځم قسم مستدرکات دي.

مستدرکات وهغو کتابونه دحدیثو ویل کیږي چي په هغوی کښي هغه حدیثونه راوړل سویوي چي هغه دیوه بل مصنف کوم چي په حدیثو کښي یې کتاب جوړکړیوي پرشرط باندي برابر وي مگر هغه قصداً یا سهواً هغه حدیثونه په خپل کتاب کښي نه وي راوړي لکه مستدرک دحاکم علي الشیخین. شپږم قسم مستخرجات دي.

مستخرج وهغه کتاب ته دحدیثو ویل کیږي چي دده مصنف دیوه سابق مصنف دکتاب حدیثونه اوروايتونه په خپل کتاب کښي په خپل سندسره راوړیوي نه دسابق مصنف په سند سره په دي ډول چي سابق مصنف دده په سند کښي نه وي راغلی بلکي دده سند ده سابق مصنف له شیخ یا له شیخ الشیخ سره مثلاً گډ سویوي. اوم اجزاء دي.

اجزاهغو کتابونه ویل کیږي چي په دوی کښي یا ده یوه سړي مرویات اوحديثونه ذکر سویوي عام له دي څخه که دغه یوسړي له صحابه و څخه وي یا ددغه مصنف له مشائخو څخه وي لکه جزدحدیث دابوبکر رضي الله تعالي عنه ،اویا په دوی کښي دیوي جزئۍ مسئلې مربوط حدیثونه ذکرسویوي لکه جزء رفع الیدین. اتم قسم اربعینات دي.

اربعینات وهغو کتابونه ویل کیږي چي صرف څلویښت حدیثونه په دوی کښي راوړل سویوي .
:تنبيه : پوسه چي اربعینات کتابونه ځکه علماء کرامو تصنیف کړيدي چي داسلام پیغمبرصلي الله عليه وسلم فرمایلي دي.

(من حفظ علي امتي اربعين حديثاً في امر دينها بعثه الله فقيهاً وكنتم له يوم القيامة شافعا وشهيداً) رواه البيهقي في شعب الايمان ج ٢ ص ٢٠٧ و ٢٧١

يعني هرچا که حفظ کړل پر امت ځما باندي څلویښت حدیثونه په باره کښي دکار ددین دامت زما نودقیامت په ورځ به مبعوث کړي دي الله پاک په داسي حال کښي چي فقیه به وي، يعني په جمله کښي دفعهاؤ به وشمیرل سي اوسم به زه ده لره په ورځ کښي دقیامت شفاعت کونکي اوشاهد.

پوسه چي دغه حدیث که څه هم علماؤ ضعیف گنړلي دي خو حافظ جلال الدین سیوطي په جامع صغیر کښي دغه حدیث مبارک ذکر کړیدی اودصحت علامه یې ورکړیده په دي سبب چي ددغه حدیث په ډیرو سندو سره روایت سویدی نودسندودکثرت په اعتبار له ضعف څخه خارج سویدی.

نهم قسم علل دي .

علل وهغه قسم ته د کتابو د حدیثو ویل کیږي چي په دوی کښي دهر حدیث ټول سندونه او اختلاف دراویانو او خفي علتونه ذکر سويوي.

لسم قسم اطراف دي .

اطراف وهغو کتابو ته د حدیثو ویل کیږي چي په دوی کښي دا حدیثو یوه یوه برخه ذکر سويوي او د پکښي ویل سوي وي چي دغه حدیث مثلاً په فلان او فلان کتاب کښي په فلان او فلان ځای کښي مذكور دی.

یوولسم قسم ترغیب او ترهیب دی.

او دوولسم قسم مسلسلات دي.

او دیارلسم قسم ثلاثیات دي.

او څورلسم قسم کتب العقائد دي

او پنځلسم کتب الاحکام دي.

او شپاړسم قسم کتب التاريخ دي.

او اولسم قسم کتب الزهد دي.

او اتلسم کتب الاداب دي..

نولسم کتب الفتن دي .

او شلم قسم کتب المناقب دي.

یویشتم قسم کتب مشيخه دي.

دویشتم قسم کتب الافراد والغرائب دي.

محترمو مستفیدینو څلورمه او پنځمه برخه لا په مقدماتي بیانو کښي ده له هغه څخه وروسته به انشاء الله د بخاري شریف د شرحي لړۍ پیل سي.

بخاری شریف او د شرح فضل الباری لړۍ (۴) برخه

بسمه تعالی.

محترمولو ستونکو دگمراه ډلو له جملې څخه یوه ډله داسې ډله ده چې دمنکرین حدیث په نامه سره یادېږي دغه ډله دنبی علیه السلام له احادیثو څخه منکره ده، او په احادیثو عمل کول جائز نه گڼي البته دغه گمراه ډله بیا په خپل منځ کښي هم پرمختللو ډلو باندې تقسیم سویده، دوی دخپل دغه فاسد مسلک دپاره له ځان سره خورا ډیر باطل دلیلونه لري چې مکمله توضیح به ددې په خپل مناسب ځای کښي انشاءالله درته راسي، ددوی له ډیرو مهمو دلائلو څخه یو دلیل دادی چې دنبی علیه السلام داحادیثو تدوین دده مبارک له وفات څخه دوه سوه یادوه نیم سوه کاله وروسته سویدی، یعنی هغه وخت چې دامام بخاري، امام مسلم، امام ابوداود، امام نسائي، اوامام ابن ماجه وغیرهم رحمهم الله تعالی زمانه راغله نو داحادیثو تدوین وسو، نوپه دې سبب احادیث قابل دقبول نه دي، نوپه دې خاطر چې ددغو گمراهانو ددغې خبرې کذب اوبطلان درته واضح سي نوځني نمونی دتدوین اودلیکني درسول علیه السلام داحادیثو کومي چې داصحاب کرامو په زمانه کښي داصحاب کراموپه لاسوسره سویدي درته ذکرکوم خوله مخه تردي دوي مهمي خبرې درته کوم.

اوله خبره دا ده چې داسلام د پیغمبر اودصحابه و په زمانه کښي دنبی علیه السلام دحدیثونودحفاظت اودخوندي کولو دپاره اصحابو دري لاري په کاراچولي وي، اوله لارداوه چې دنبی علیه السلام احادیث بي په خپلو ذهنواوپه زړو کښي په مضبوط ډول حفظ کول اوپیاډول بي وعربوته په فطري ډول الله پاک ډیري طاقتوري اوبي مثاله دحفظ قوي ورکړيوي اوکله چې بیا دوی په اسلام مشرف سول نوپه دې باره کښي نورهم مضبوط وگرځیدل، اودوهمه لار دتعامل لاروه، یعنی هرحدیث چې به دوی له نبی علیه السلام څخه واوریدی نو په حتمي ډول به دهغه په مقنضي عمل کاوه، اودریمه لار داوه چې ځینوددوی به دنبی علیه السلام دمبارکواحدیثو تحریراولیکنه هم کوله.

دوهمه خبره داده چې له نبی علیه السلام څخه داسي روایتونه اوحديثونه هم راغلي دي چې هغه پردي باندي دلالت کوي چې داسلام پیغمبر خپل اصحاب له تدوین اوله لیکني داحادیثو څخه منعه کړیوه دمثال په ډول په مسلم شریف کښي له حضرت سعید خدری رضي الله تعالی عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمایلي دي. (لاتکتبوا عني ومن كتب عني غير القرآن فليمحه حدثوا عني ولا حرج ومن كذب علي متعمداً فليتبوء مقعده من النار)

یعني مه لیکئ تاسي له ماڅخه یعني حدیثونه زما اوهرچا که لیکلي وي له ماڅخه غیرله قرانه، یعنی نور شيان نومحوه اوخراب دي کړي، او نقل دروایت اودحدیث کوئ له ماڅخه اوپه دې کښي هیڅ حرج اوممانعت نسته اوهرچا که وویل دروغ پرماباندي په داسي حال کښي چې تعمدکونکئ، قصدکونکئ و په دغه دروغ ویلو کښي نوودي نیسي ځای خپل له اورڅخه ددوېځ.

همدارنگه دترمذي شريف په دوهم جلد (۱۰۶) صفحه كښي له حضرت سعيدخدي رضي الله تعالى څخه په دي مضمون روايت سويدي چي ده ويلي دي چي ما له رسول عليه السلام څخه دحديثو دكتابت اجازت وغوښتي نوده مبارك وماته اجازت رانكړ، دارنگه دمسند امام احمد په پنځم جلد (۱۸۲) مخ كښي له حضرت زيدبن ثابت څخه په هم دغه ډول روايت سوي دي. خو له دي سره سره داحديثوپه معتبروكتابوكښي داسي حديثونه هم موجوددي چي داسلام پيغمبرداحديثو دكتابت اجازه واصحابو ته كړيده بلكي پدي باندي هم دلالت كوي چي ده مبارك به واصحابوته داحديثو پرليكنه باتدي باعثتوب وركاوه نوعلماء كرامو اومحديثينو فرمايلي دي چي احاديث دمنع دكتابت محمول دي پرابتداء داسلام باندي اومنسوخ سويدي په هغو حديثوسره چي داحديثو دكتابت پراجازه باندي دلالت كوي مكمل تفصيل به ددي هم په خپل ځاي كښي درته راسي دلته دغه قدركفايت كوي.

درخانه اگركس است — يك حرف بس است

اوس وهغوليكنوته څيرسئ كومي چي نبي عليه السلام يا صحابه ؓ دنبي عليه السلام داحديثو كړيدي .
درسول عليه السلام اودصحابه كرامو په زمانه كښي تر (۱۱۰) هجري سني پوري داحديثومباركه ؓ د تدوين اود كتابت بيان.
۱) (كتاب صدقه .

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايې چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دخپل ژوندپه اخري ورځوكښي وخپلوحاكامنوته دليړلو دپاره كتاب الصدقه تيار كړئ وو چي په هغه كښي دحيوانانودزكات مسئلي وي .(ترمذي)
۲) (صحيفه عمروبن حزم

رسول الله صلي الله عليه وسلم ديمن وگورنريوالي عمروبن حزم رضي الله تعالى عنه ته يوه صحيفه ليړلي وه چي په هغه كښي دقران كريم دتلاوت ، لمونځ ، زكات ، طلاق دغلام ازادولو، قصاص ، ديت فرائض (د ميراث مسئلي) سنن اودكبيره گناهونو تفصيل ليكل سوي وو.
احمد ، ابوداود ، نسائي دارقطني ، دارمي ، حاكم ،

۳) (صحيفه علي رضي الله تعالى عنه.

رسول الله صلي الله عليه وسلم وعلي رضي الله عنه ته يوه ليكلي سوي صحيفه وركړي وه چي دهغي صحيفي په باره كښي به علي رضي الله تعالى عنه فرمايل چي،،قسم په الله دئ زماسره دويلوليكلو بل كتاب نسته ماسوي دالله پاك

د کتاب څخه اوددي صحيفي څخه، داماته رسول الله صلي الله عليه وسلم راكړيوه په دې كښي دزكوة مسئلي ذكرسويدي.

احمد)

۴(صحيفه وائل بن حجر رضي الله تعالى عنه.

وايل بن حجر رضي الله تعالى عنه چي كله خپل وطن حضر موت ته تلئ ، نو نبي كريم صلي الله عليه وسلم دهغه لپاره دلمانځه ، زكات ، روژې، نكاح ، سود ، شراب وغيره په مسئلوباندي مشتمله صحيفه تياره كړه او هغه ته يې ورکړه.

(طبراني)

۵(صحيفه سعد بن عباد .

سعد بن عباد په خپله له رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه حديثونه اوريدلي وو، اودا صحيفه يې تياره كړي وه

۶(صحيفه سمرة بن جندب .

سمرة بن جندب رضي الله تعالى عنه داصحيفه در رسول الله صلي الله عليه وسلم په ژوند كښي تياره كړي وه اوبيا د هغه دزوي سلمان رضي الله تعالى عنه په حصه كښي راغله (حفاظت حديث)

۷(صحيفه انس بن مالك .

در رسول الله صلي الله عليه وسلم خاص خادم انس رضي الله تعالى عنه په خپله حديثونه اوريدلي ؤ ، بيا يې ليكلي ؤ اور رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يې اورولي ؤ اور رسول الله صلي الله عليه وسلم دهغه تصديق كړئ ؤ.

(حاكم)

۸(صحيفه عبدالله بن عباس رضي الله تعالى عنهما.

دعبد الله بن عباس رضي الله تعالى عنهما سره دحديثونو كتابونه ؤ ، كله چي عبدالله رضي الله تعالى عنه وفات سو نو دهغه سره داوونى ديوه بوج برابر كتابونه ؤ.

(ابن سعد)

۹(صحيفه جابر بن عبدالله . رضي الله تعالى عنهما

د جابر بن عبدالله رضي الله تعالى عنهما ترتيب كړه شوي صحيفه دحج داحكامو پراخادينو باندي مشتمله ده.

۱۰(صحيفه صادقہ .

له عبدالله ابن عمرو بن العاص رضي الله عنهما سره دحديثو ډيره لويه ذخيره وه چي ده به دهغي ذخيري په باره كښي فرمايل چي ،صادقه هغه كتاب دئ چي ما بې له كومي واسطي له رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه اوريدلئ دي اوبيا مي ليكلئ دئ.

۱۱(صحيفه عمر بن خطاب رضي الله تعالى عنهما .

په دغه صحيفه كښي دصدقي اودزكوۃ حكمونه ليكل سوي وو،امام مالك رحمه الله تعالى فرمايلي دي چي مادعمر رضي الله عنه داكتاب په خپله لوستئ دئ.
موطا امام مالك.

۱۲(صحيفه عثمان رضي الله تعالى عنه .

په دغه صحيفه كښي دزكوۃ ټول حكمونه درج سوي وو
بخاري.

۱۳(صحيفه عبدالله ابن مسعود رضي الله تعالى عنهما.

دعبدالله ابن مسعود زوى عبدالرحمن رحمه الله تعالى به په قسم سره ويل چي داصحيفه زما پلار په خپل لاس ليكلي ده.

ائينه پرويزيت .

۱۴(مسندابي هريره.

ددغه مسند نسخي داصحابو په وخت كښي ليكلي شويدي چي يونسخه يې داميرالمؤمنين عمر بن عبدالعزيز له پلار سره هم موجوده وه.

محترم لوستونكو په پنځمه برخه كښي به دامام بخاري اودده دكتاب حالات انشاء الله تعالى درته بيان سي، اوپه شپږمه برخه كښي به انشاءالله دبخاري شريف په شرحه شروع كوو

د بخاري او د شرح فضل الباري لړۍ (۵) برخه

بسمه تعالي

محترمو لوستونکو دهغي وعدي مطابق چي په څلورمه برخه کښي مي درسره کړي وه په دي برخه کښي دامام بخاري رحمه الله تعالي اودده د کتاب صحيح البخاري د حالاتو بيان درته کوم خو له مخه ترشروع په دغه بيان کښي يو مهم مطلب درته ذکرکوم.

هغه مطلب دادئ چي شيخ مولانا محمد زکريا ذکرکړيدي چي دا احاديثو کتابونه پر پنځه قسمه مرتبوياندي ويشل سويدي ، اول قسم هغه کتابونه چي ددوی احاديث موږ په پټو سترگو منو اوصحيح يې بولواوکه څوک دهمدغو کتابو په يوه حديث کښي کوم تردد اوشک ښکاره کړي نوموړ له ده څخه د دليل مطالبه کوو ، دغه کتابونه عبارت دي له دغو کتابو څخه ، صحيح بخاري ، صحيح مسلم ، موطا امام مالک ، صحيح ابن حبان ، مسند ابو عوانه مستدرک حاکم ، وغيره.

البته دمستدرک د حاکم په باره کښي دا اعتراض کيږي چي حافظ ذهبي دمستدرک پر ډيرو روايتو باندي تنقيد کړئ دئ ، خوددغه اعتراض جواب دادئ چي مستدرک چي په دغه اعلي طبقه کښي داخل دئ نودا دخول يې دهغو احاديثو په اعتبار دئ کوم چي پر هغوی باندي ذهبي سکوت کړئ دئ ، اودهغو احاديثو په اعتبار کوم چي ذهبي په هغوی باندي تنقيد کړيدئ په دريمه طبقه کښي داخل دئ کومه چي وروسته به راسي ، ځکه چي حاکم په مستدرک کښي له صحيحو احاديثو سره سره پر ځني ضعيفو احاديثو باندي هم دصحت حکم کړئ دئ.

اودوهم قسم هغه کتابونه دي چي ددوی احاديثو په باره کښي موږ دانه سو ويلای چي داصحيح حديثونه دي البته داويلای سو چي دا احديثونه دا احتجاج اوداستدلال قابل دي ځکه دا احتجاج اوداستدلال دپاره د ضروري نه ده چي حديث به صحيح وي بلکي حسن حديث هم ددي صلاحيت لري چي دليل په ونيول سي ، دغه قسم کتابونه دادی:

ابوداود شريف ، نسائي شريف ترمذي شريف طحاوي شريف ، اومسند احمد بن حنبل ، وغيره.

دريم قسم هغه کتابونه دي چي دهغوی احاديثو په باب موږ دصحت يا دتغليط حکم علي الاطلاق نه کوو بلکي پکښي گورو او په پلټنه سره يې دا خبره معلومه ؤ چي فلان حديث يې په کومه درجه کښي دئ اوفلان يې په کومه درجه کښي دئ ، دغه کتابونه لکه مصنف د عبد الرزاق مصنف د ابن ابي شييبه او ابن ماجه وغيره.

اوڅلورم قسم هغه کتابونه دي چي دهغوی احاديثو په باب موږ په پټو سترگو داحکم کولای سو چي دغه حديثونه ټول ضعيف دي او صرف دوعظ کتابونه دي ، لکه مسند فردوس دديلمي اولکه نوادر الاصول دحکيم ترمذي اولکه هغه حديثونه چي په اکثرو کتابو کښي دتفسير راوړل سويدي.

اوپنځم قسم هغه حديثونه دي چي موضوعي حديثونه يې راجمع کړيدي ددي دپاره چي مسلمانان ورڅخه خبرسي لکه اللالي المصنوعة في الاحاديث الموضوعة اولکه موضوعات کبري دملعلي قاري رحمه الله تعالي ، خوزما په فکړدلته يوشپږم قسم هم سته چي هغه هغه کتابونه دي چي په دوی کښي ځني هغه حديثونه چي نورو علماؤ موضوعي گڼرلي وي په قوي دلائلوسره له موضوعيت څخه ايستلي سوي وي لکه التعقبات علي الموضوعات دامام سيوطي صاحب.

ترجمه او احوال دامام بخاري.

پوسه چي دامام بخاري دنسب شجره په دي ډول علماؤ ذکر کړي ده.

محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن مغيره بن بَرْدَز بن بَذْ به الجعفي البخاري دده مبارک پلار اسماعيل دالله جل جلاله له صالحو بندگانو څخه ؤ اوله محدثينو علماؤ څخه شميرلئ سوي دئ او ابن حبان په کتاب الثقات کښي دده ذکر کړئ دئ اوده له حماد بن زيد اوله امام مالک څخه دا حديثو روايت کړئ دئ له ده څخه بياد عراق علماؤ د حديثو روايت کړيدي اوله عبدالله ابن مبارک سره يې په مکه مکرمه کښي مصافحه کړيده او عبدالله ابن مبارک زموږ دامام اعظم ابوحنيفه رحمه الله تعالي له شاگردانو څخه ؤ

حافظ ذهبي فرمايلي دي چي د بخاري پلار له تقوي دارو علماؤ څخه ؤ

پوسه چي دده مبارک دپلار پرتقوي باندي يولوی دليل داؤ چي دوفات په وخت کښي يې ډير مال پريښودئ ، اودايې وويل چي زما په دغه ټول مال کښي يوه روپي هم حرامه يا شبه ناکه نسته

اود اسماعيل نيکه مغيره په اصل کښي اتش پرست ؤ بيا دبخاري دحاکم يمان بن اخنس جعفي پړلاس باندي په اسلام سره مشرف سو اويمان دنسب په اعتبار عرب ؤ او په عربو کښي دجعفي قبيلي ؤ ، او جعفي بن سعد العشير دمدحج دقبيلي يوشاخ ؤ په همدغه سبب ومغيره ته اووامام بخاري ته جعفي ويل کيږي.

ولادت اووفات دامام بخاري.

پوسه چي په راجح قول دده مبارک ولادت په (۱۳) د شوال په سنه (۱۹۴) هجري کښي دجمعي له لمانځه څخه وروسته پيداسوي دئ اووفات دده مبارک دهفتي په شپه کومه چي دعيدالفطر شپه وه په سنه (۲۵۶) هجري کښي سوي دئ ، اود کوچني اختر په ورځ دماشپين له لمانځه څخه وروسته په خرنگ کښي کوم چي دسمرقندله مضافاتو څخه دئ دفن کړ سو،

ټول عمر دده مبارک ديارلس ورځي کم دوشپيته کاله ؤ ځني علماؤ دده مبارک دولدت اووفات اود عمر ذکر دابجد په حساب په دي ډول کړئ دئ.

کان البخاري حافظاً ومحدثاً

جمع الصحيح مكمل التحرير

ميلاده صدق (۱۹۴) ومدة عمره

فيها حميد (۶۲) وانقضي في نور (۲۵۶)

امام بخاري رحمه الله تعالى لا بيخي وړوكي و چې دده پلار له دنيا څخه انتقال وكړ نو په دې وجه دده دپالني اود تربيه ذمه واري دده د مباركي مور پر غاړه باندي سوه او دده په صغيرتوب كښي دا واقعه هم ورپيښه سوه چې دسترگوديد او بينايي يې ختمه سوه چې په دې وجه دده مور مباركه ډيره زهيره او پريشانه سوه اودده دپاره يې په ډير عجز او احتياج سره دعا وكړه څرنگه چې دده مور هم ډيره عابده او نيك عمله ښځه وه نوالله پاك ددې دعا قبوله كړه په دې ډول چې د دې له دعا څخه وروسته دې يو خوب وليدئ په خوب كښي له حضرت ابراهيم عليه السلام سره مخامخ سوه ، حضرت ابراهيم عليه السلام پردي باندي دازيري وكړ چې ستادعا الله پاك قبوله كړه اوستا ددعا په برکت يې ستادزوى سترگي بينا كړي نو كله چې دا له خوب څخه را بيداره سوه دخپل ځوى محمد بن اسماعيل بخاري سترگي يې جوړې . اوروغي وي .

دامام بخاري تصنيفونه .

پوسه چې دامام بخاري رحمه الله تعالى مشهور تصنيفونه په دې ډول دي .

۱) (قضايا الصحابة والتابعين .

۲) (التاريخ الكبير . (۳) الادب المفرد (۴) جزء القراءة خلف الامام . (۶) تاريخ الاوسط . (۸) تاريخ صغير . (۹) خلق افعال العباد . (۱۰) كتاب الضعفاء . (۱۱) بر الوالدين (۱۲) جامع كبير . (۱۳) مسند كبير . (۱۴) تفسير كبير . (۱۵) كتاب الاشربة (۱۶) كتاب الهبة (۱۷) اسامي الصحابة (۱۸) كتاب الوجدان (۱۹) كتاب المبسوط (۲۰) كتاب العلل (۲۱) كتاب الكني (۲۲) كتاب الفوائد .

بخاري شريف .

پوسه چې دامام بخاري رحمه الله تعالى د تصنيفوله جملي څخه دغه مقدس كتاب تر ټولو مشهور مقبول اود عظمت والا كتاب دئ چې اصح الكتب بعد كتاب الله وصف اونعت يې گټلئ دئ ددغه مبارك كتاب مفصل نوم دامام نووي په قول دادئ . الجامع المسند الصحيح من امور رسول الله صلي الله عليه وسلم وسننه وايامه .

اودابن حجر دويانا مطابق .الجامع الصحيح المسند من حديث رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وايمه.

جامع په دي سبب ورته ويل كيږي چي په ده كښي امورتمانيه ټول موحود دي كوم چي مخكي ذكرسول ، اومسند په دي اعتبار ورته ويل كيږي چي امام بخاري په دغه كتاب كښي داسناد له متصل والي سره سره مرفوع حديثونه ذكر كړيدي ،او كوم اثاروغيره چي په دغه كتاب كښي ذكر سويدي نوهغه په ضمني اوپه تبعيي توگه دي اوصحيح په دي وجه ودغه كتاب ته ويل كيږي چي امام بخاري حمه الله تعالى په دغه كتاب كښي داحاديثودصحت التزام كړئ دئ.

اومختصر په دي اعتبار ورته ويل كيږي چي ټول صحيح حديثونه په دغه مبارك كتاب كښي امام بخاري نه دي راوړي امام په خپله فرمايلي دي ،چي مانه دي داخل كړي په دغه كتاب كښي مگر صحيح حديثونه اوځني صحيح حديثونه مي په دغه كتاب كښي نه دي راوړي ددي دپاره چي كتاب درازنسي.

له امورو

او له لفظ حديث څخه مراد اقوال درسول عليه السلام دي اوله سنن څخه مراد اقوال اوتقريات دده مبارك دي .

اوله ايام څخه مراد غزاگاني دده مبارك اودارنگه هغه ټول واقعات مراد دي چي دنبي عليه السلام په زمانه كښي پيښ سويدي.

سبب دتأليف دصحيح بخاري.

پوسه چي علماء كرامو دصحيح بخاري دتأليف دوه سببونه بيان كړيدي.

۱) (سبب يې دادئ چي ابراهيم بن معقل نسفي فرمايلي دي چي امام بخاري رحمه الله تعالى په خپله ويلي دي چي زه دخپل استاذ اسحاق بن راهويه په مجلس كښي ناست وم چي زموږ په ملگرو كښي يوه نفروويل چي كاشكي تاسي درسول عليه السلام په صحيح سنت يعني احاديثوكښي يومخنصر كتاب جمعه كړيوای دهمدغه ملگري له دغي خبري څخه زما په زړه كښي انديښنه اوداعيه دبخاري دكتاب دجوړولو پيداسوه . انظرتاريخ بغداد ج۲ ص۸ ،اوتهذيب الكمل ج۲۴ ص۴۴۲ ،او سيراعلام النبلاء جلد۱۲ ص۴۰۱ ،اوطبقات السبكي ج۲ ص۷ ،او هدي الساري ص۷ وتهذيب الاسماء والغات ج۱ ص۷۴ .

۲) (سبب يې دا ووچي محمد بن سليمان بن فارس رحمه الله تعالى فرمايلي دي چي ماله امام بخاري څخه اوريدلي دي چي ده به فرمايل چي مارسول عليه السلام په خوب وليدئ چي زه دده مبارك په مخ كي ولاړوم زما په لاس كښي يولاسي پيک ياپنكه وه له ده مبارك څخه مي مچان شړل ځنومعبرينودخوب تعبير په دي ډول راکئ چي ته

به دروغ له رسول عليه السلام څخه دفع کوي، يعني په دروغوچي کوم حديثونه وده منسوب سويدي، نوته به دهغوی دفع وکړي نوپه دي وجه زما په زړه کښي دني عليه السلام دصحيح احاديثو دجمعه کولو شوق پيداسو. د بخاري شريف ابتداء او انتهاء.

پوسه چي ټول کتاب امام بخاري رحمه الله تعالي په شپاړس کاله کښي تکميل کړيدئ، اود بعضي مشائخو په قول ابتداء د تصنيف يې په (۲۱۷) هـ کښي کړيده او اختتام يې په (۲۳۲) هـ کښي کړئ دئ، او تراجم د صحيح بخاري په رياض الجنة کښي چي د اسلام د پيغمبر د مبارک ممبر اود مطهري روضي مابين دئ په دي ډول امام بخاري ليکلي دي چي د هر ترجمه الباب دپاره بې دوه رکعتي نفل وکړل. مقدمة اللامع الدراري (ص ۱۲۴)

عمر بن محمد بن بجير البجيري ويلي دي چي امام بخاري فرمايلي دي چي دغه کتاب ما په مسجد حرام کښي ليکلی دئ اود هر حديث تر ليکني دمخه به مي استخاره کوله اودوه رکعتي لمونځ به مي کاوه اوچي پر کوم حديث باندي به مي د صحت يقين رانغلئ نو هغه به مي په بخاري کښي نه ليکئ. هدي الساري ص (۴۸۹) يعني ابتداء د تصنيف يې په مسجد حرام کښي کړيده، او ځني علما و لکه فربري فرمايلي دي چي امام بخاري فرمايلي دي چي د هر حديث دپاره چي مابه په بخاري کښي ليکئ نومابه غسل کاوه اودوه رکعتي لمونځ به مي کاوه. مقام او مرتبه د صحيح بخاري.

پوسه چي علماؤ پردي خبره باندي اتفاق کړئ دئ چي تر ټولو کتابو د حديثو اصح کتابونه بخاري او مسلم دي اوبيا جمهور د علماؤ پردي خبره باندي متفق دي چي په دوې دوو کښي بيا اصح کتاب بخاري دئ. د بخاري د احاديثو شمير.

د بخاري د احاديثو شمير په دي ډول دئ:

روايات مرفوعة موصولة مع مكررات ۷۳۹۷

روايات معلقة مخرجة المتون في الصحيح ۱۳۴۱

متابعات (۲۳)

ميزان ۹۰۸۲

روايات مرفوعة موصولة بدون تکرار ۲۶۰۲

روايات معلقة غير مخرجة المتون في الصحيح ۱۵۹

ميزان کل احاديث بدون تکرار ۲۷۶۱

محترمو مطالعه کونکو مقدماتي بيانونه خو بيخي ډير دي خاص بيا دامام بخاري اودده د کتاب په اړه چي په جريان کښي دسلسلې دشرحي دبخاري شريف به بيل بيل ځايونه درته راسي خودلته مقدماتي بيانوته په همدغه ځای خاتمه ورکوم او رارواني برخي به دبخاري شريف د کتاب په شرحه کښي وي

د بخاري شريف او د شرح فضل الباري لړۍ (٦) برخه اول باب (باب الوحي)

محترم وروڼو په دې برخه کې د بسم الله شريف او د بخاري د کتاب د اول باب د ترجمه الباب د الفاظو تفسير او علمي تحقيق درته کوم، د لفظي ترجمې تر پيل دمخه دا خبر درته کوم چې امام بخاري دخپل کتاب ابتداء د وحي په باب سره ځکه کړېده چې وحي مبداء اوسرچينه د ټول شريعت او د قران کریم او د نبوي احاديثو ده

بسم الله الرحمن الرحيم، باب كيف كان بدء الوحي. الخ —

لفظي ترجمه:

(بِسْمِ) خاص په نامه، يا خاص په نامه سره (اَلله) دخداي پاک (الرَّحْمَن) ډير مهربانه په دنيا کېني پرهرچا باندې، که کافروي که مسلمان وي

(الرَّحِيمِ) ډير مهربانه په اخرت کېني خاص پرمومنانو، شروع کوم يا تصنيف کوم ❖ يعني زه چې په دغه تصنيف کېني شروع کوم او يا دا تصنيف چې زه کوم نو دا په داسي حال کېني کوم چې خاص په برکت د نامه سره دهغه الله چې رحمن اورحيم دئ مستعين او کومک غوښتونکي يم.

تنبیه: پوسه چې په عامو کتابو کېني کوم چې په پښتوسره ترجمه سويدي د بسم الله ترجمه په دې ډول سويې ده، شروع کوم په نامه د الله پاک چې رحمن اورحيم دئ.

مگر دغه ترجمه مناسبه نه ده اصلي ترجمه هغه ده کومه چې مادرته وکړه، د دې يو علت دادئ چې د شروع کوم لفظ د بسم الله د متعلق معني ده او متعلق د بسم الله په اتفاق سره لپاره د افادي دا اختصاص لکه چې تفصيل بي وروسته راسي له بسم الله څخه وروسته مقدر کړ کيږي.

علمي تحقيقات او مباحث:

پوسه چې د بسم الله په ارتباط په ډيرو کتابو کېني بيان سويدي او موږ هم په تفسير فضل الرحيم کېني د بسم الله ډير مفصل بيان کړيدي خود تيمن او د تبرک په خاطر يو څو مهمي خبري دلته ذکر کوم کومي چې په مذکور تفسير کېني هم مانه دي بيان کړي.

اوله خبره داده چې متعلق د بسم الله الرحمن الرحيم په اتفاق د علماوو مقدر او مؤخر دئ او دا په سبب د دوو شيانو.

اول شي دادئ چي دجاهليت په زمانه کښي اودارنگه داسلام په ابتدائي دورکښي ترهغه پوري چي د عربو مشرکانو وجود درلودئ چي به کله مشرکانوپه يو کارکښي شروع کوله نودبتانوپه نومو سره بي تبرک اوتيمن حاصلوئ اوداسي بي مثلاً ويل ، بسم اللات والعزي شرع ،

يعني خاص په نامه دلالت اودعزي بت موږشروع کوو يعني په فلان کار کښي نودوئ به دمذکوره جار اومجرور متعلق کوم چي شرع دئ وروسته ذکرکاوه نوڅرنگه چي بسم الله شريف ددوئ ددغه ذکرسوي قول په مقابل کښي ده نو په دي وجه بايد دبسم الله متعلق له بسم الله څخه وروسته وي .

دوهم شي دادئ چي په نحوه کښي داقانون دئ چي دهرشي چي حق تقديم او دمخه کول وي اوته يې وروسته کړي اويائي حق وروسته کول وي اوته يې له مخه کړي نودافايدو کونکي دحصراواختصاص دئ نوڅرنگه چي دلته حصراواختصاص مقصوددئ نو بايد متعلق دبسم الله کوم چي دلته ابتداء يا اصف دئ چي په پښتو معني يې شروع کوم يا تصنيف کوم دئ مؤخر او وروسته ورسره لحاظ کړسي ددي دپاره چي حصر اواختصاص فايدو کړي په اسانه ډول بايد داسي درته ووايم چي که مثلاً دشروع کوم لفظ دبسم الله په سرکښي په ترجمه کښي دبسم الله وويل سي نومعني په دي ډول کيږي چي شروع کوم په نام دالله پاک اوداسي نه ويل کيږي چي خاص په نامه دالله پاک ، اوکه دشروع کوم لفظ دبسم الله دترجمي په اخير کښي راوړل سي نومعني په دي ډول کيږي خاص په نامه دالله چي رحمن اورحيم دئ شروع کوم .

دوهمه خبرداده چي دغه حصراواصوالئ چي دبسم الله دمتعلق له وروسته کولو څخه پيداسويدئ په دري قسمه دئ:

اول حصرقلب .

دوهم حصرافراد .

دريم حصرتعيين .

تفصيل ددي خبري دادئ چي په نسبت ودهرپه کافرانو ته کوم چي دالله جل جلاله له وجودڅخه منکر دي اودټولوحوادثودپيدايښت نسبت ودهرته کوي حصرقلب راځي

ځکه چي دوی تبرک اوتيمن ددهراودزماني په نامه کښي حصرکاوه اوپه بسم الله کښي ددغه حصرقلب اورا اړول سويدي چي حصردحاصلولو دبرکت دخداي جل جلاله په نامه کښي راغلئ دئ ، اوپه نسبت و مشرکانوته په بسم الله کښي حصرافرادراغلئ دئ ځکه چي مشرکانو دتبرک حاصلول هم په نومودبتانوسره کاوه اوهم په نامه دالله جل جلاله سره ، په بسم الله کښي دغه اشتراک رد کړسوي دئ اوتبرک حاصل دالله جل جلاله په مبارکو نومو پوري خاص کړسويدئ ، اودارنگه په بسم الله کښي حصرتعيين راغلئ دئ خوپه نسبت ولاادريه کافرانوته کوم چي يوه

کافره ډله وه اوپه تیرو وقرنو کښي یې وجود درلودی او اوس دغه ډله وجود نلري او مذهب اومسلک ددوی په هرشي کښي شک اوترددوو دمثال په ډول چې ورته وبه دي ویل چې دقیامت ورځ حقه ده اوکه څنگه نوې درته وویل چې موږ نه یو خبر چې ایا دغه ورځ سته اوکه نسته ، دارنگه چې به تاوړته وویل چې په یوکار کښي چې یوسړي شروع کوي نوده کارپه سر کښي به دبرکت حاصلولو دپاره دخدای نوم ذکر کوي اوکه دبت یاددهرنوم ؟ نودوی به درته وویل چې موږ نه یو خبر ، نوپه بسم الله کښي چې حصر دتبرک حاصلولو دالله پاک په نامه کښي ثابت سو نوپه دي وجه دمتبرک به تعیین وکړسو نو ځکه په بسم الله کښي حصرتعیین راغلی دی.

دریمه خبره داده چې دالله دلفظ معني خو دسهولت په وجه په عام ډول داسي کیږي چې ، الله ، يعني خدای پاک ، خواصلي علمي معني یې په دي ډول ده چې ، الله ، يعني هغه ذات چې په خارج کښي موجوددی او واجب الوجوددی ، يعني وجودیې ضروردی اوپه هیڅ وخت کښي نیستي سوئ نه دی اونه نیستي کیږي ، او موصوف دی په ټولوکاملوصفتوسره اوپاک دی له ټولو نقصاناتوڅخه.

اودرحمن اودرحیم په معني کښي مختلف قولونه راغلي دي خو مشهوره اوبهتره معني یې هغه ده کومه چې مادرته ذکرکړله.

څلورمه خبر داده چې دبسم الله الرحمن الرحیم په شان کښي داسي حدیث راغلی دی چی

(کل امر ذي بال لا یبدء فیہ بذکرالله ، وببسم الله الرحمن الرحیم فهو اقطع .

رواه الحافظ عبدالقادر فی اربعینہ .

يعني هرکارچي خاوند د شرف وي چې شروع ونه کړه سي په ده کښي په داسي حال کښي چې شروع کونکي ددغه کار مستعین وي په ذکر دالله پاک سره اوپه بسم الله الرحمن الرحیم سره نودغه کار ډیر مقطوع الخیره اوډیر مقطوع البرکته دی دارنگه دحمد ویلو په باره کښي دغه مبارک حدیث راغلی دی.

(کل کلام لا یبدء فیہ بحمد الله فهو اجزم)

رواه ابوداودوالنسائي .

يعني هر کلام چې شروع ونه کړه سي په ده کښي په حمد دخدای سره نوهغه ډیر مقطوع البرکته يعني ډیر بي برکته دی نو په مقتضى حدیث دحمد دلته یوسوا ل پیدا کیږي په دي ډول چې امام بخاري په خپل کتاب کښي له بسم الله څخه وروسته حمد ندی راوړی اومخالفت دحدیث دحمد یې کړې دی ددي سوال دبخاري شارحینو خوراډیر جوابونه کړي دي چې ذکر کول یې ډیر فائده مندنه ښکاره کیږي خودهغوی له جملي څخه یومهم جواب درته ذکر کوم کوم چې شیخ انور په فیض الباري کښي ذکر کړی دی هغه دادی چې حدیث دحمد اودبسم الله په حقیقت کښي یو حدیث دی خو صرف په روایاتو کښي دالفاظو بدلون راغلی دی مقصودله دواړو حدیثو څخه دامرزي

بال په سرکښي دالله جل جلاله نوم ذکرکول اودالله جل جلاله دکاملوصفتو اظهارکول دي نودبسم الله په ويلو سره دغه مقصودحاصلېږي اودحمدوويلوته په مستقل ډول سره ضرورت نه پاته کېږي

لفظي ترجمه :

باب) باب ددي ، يعني دغه باب په بيان کښي ددي دئ (كيف) چي څرنگه (کَانَ) وو (بدء) شروع کيدل ، اغازاوپيل کيدل (الْوَحْيُ) دوحی(الي) و (رسول) رسول ته (الله) دخداي پاک (صلي) رحمت دي نازل کړي (الله) خداي پاک (عليه) پرده باندي (و) او (سلم) سالم دي لري خداي پاک ، يعني رسول مطلب داچي دين اوامت دده دي خداي پاک سالم لري اويایې داسي معني وکړه چي سلامتيا دي نازله کړي الله پاک يعني پرده باندي مرادداچي پردين اوپرامت دده باندي دي خداي پاک سلامتيا نازله کړي.

توضیح.

په دغه مذکوره عبارت کښي امام بخاري رحمه الله داسي فرمايلي دي چي دا باب د دي دئ چي څرنگه وو، پرڅه کيفيت باندي ؤ شروع کيدل دوحی دالله جل جلاله له طرف څخه ورسول صلي الله عليه وسلم ته.

(و) او(قَوْلٍ) ددي قول ، يعني اودارنگه داباب ددي قول (الله) دالله دي (عزّ)چي غالب دئ دئ ، يعني الله پاک پرهڅه باندي (و) او (جَل) چي لوی دئ دئ، يعني الله پاک

(إِنَّا)بیشکه موږ (أَوْحَيْ) وحي کړیده (نَا) موږ (إِلَيْ) و (کَ) تاته (کَ) په مثل (مَا) ددي (أَوْحَيْ)چي وحي کړیوه(نَا) موږ (إِلَيْ) و (نُوحٍ) نوح ته (وَ) او (النَّبِيِّنَ)وهغو نبیانوته (مِنْ) چي له ،يعني چي وو له (بَعْدٍ) وروسته څخه (ه) دده، يعني دنوح . / النساء/ ۱۶۲

توضیح:

يعني لکه څرنگه چي داباب دکيفيت دپيل کيدودوحی دئ ورسول عليه السلام ته دارنگه دغه باب دذکرکولو ددي قول دخداي پاک هم دئ چي دسورت النساء (۱۶۲) مبارک ایت دئ ، پوسه چي مذکورایت دلته ټول مذکور ندئ دټول ایت ترجمه داده:

بیشکه موږ يعني اي رسوله ، وحي کړیده موږ وتاته لکه څرنگه چي وحي کړیوه موږ ونوح ،عليه السلام، ته اووهغوټولونبیانوته کوم چي له نوح څخه وروسته ؤ او لکه څرنگه چي وحي کړیوه موږ وابراهيم ته اوواسماعيل ته اوواسحق ته اوويعقوب ته اواولاد ديعقوب ته اووعيسي ته اووايوب ته اوويونس ته اووهارون ته اووسليمان ته (عليهم السلام)اولکه څرنگه چي ورکړيووموږوداؤد ته زبور.

علمي بحث اوتفصيل:

پوسه چي د(باب) لفظ په اصل کښي (بَوَبْ) وو په زور دباء اودواوسره بياواو په الف بدل سويدي په وجه ددغه صرفي قانون چي هرواوچي حرکت لري اوماقبل دده مفتوح وي نوهغه واو به په الف بدليري دغه لفظ غالباً دابواب په لفظ سره جمعه کيري ،اوکله يې

جمع اَبَوَبه هم راځي اوله دغي مادي څخه دبابه اودبابات لفظونه هم راغلي دي کوم چي ومخ اوومخانوته ويل کيري اودبابه لفظ په معني دخصلت هم راغلی دی ، همدارنگه پوسه چي دلته دري لفظونه دي ، اول دباب لفظ ، دوهم دكتاب لفظ ، دريم دفصل لفظ، دباب لفظ په اصلي لغت کښي ودروازي ته ويل کيري بيادغه لفظ کله کله دنوع په معني هم راځي اودمصنفينو په اصطلاح کښي دباب لفظ دهغومسئلونوم دی کوم چي په نوع کښي سره گډي وي لکه مثلاً مسائلي داوداسه اودكتاب لفظ دهغوتولو مسئلو نوم دی کوم چي په کتاب کښي له ابتداء څخه بياترپايه پور راغلي وي کومي چي په خپل منځ کښي په جنس کښي سره مختلفي دي ، اودفصل لفظ دهغومسئلونوم دی چي په صنف کښي سره گډي وي لکه دمثال په ډول داوداسه په باب کښي دمسح مربوطي مسئلي ، دلته دباب لفظ په اصطلاحي معني سره مراددی، همدارنگه پوسه چي دلته دباب په لفظ کښي دري احتمالونه دي اول داچي موقوف يعني په سکون سره ددوهمي باء وويل سي پردغه تقديرابتداء دکلام د(کيف) له لفظ څخه کيري ، دوهم احتمال دادي چي دباب لفظ مرفوع وويل کړسي ، په دي کښي بيا دوه احتماله دي اول احتمال دادی چي مرفوع سي سره له تنوينه دوهم احتمال دادی چي مرفوع سي بي له تنوينه او مابعدجملي ته مضاف سي ، پراول احتمال باندي دباب لفظ مبدل منه ده او(کيف کان الي اخيره)ورڅخه بدل دی او دغه مبدل منه سره له بدله خبردی دمحدوفي مبتداء لپاره چي لفظ دهذا دی او يا دباب لفظ موصوف دی اود(مضمونه) لفظ له باب څخه وروسته مقدر دی اومبتداء دی او(کيف کان...الخ) يې خبردی مبتداء سره له خبري صفت دی دباب مجموع بيا خبردی دهذا مقدر، اوپردوهم احتمال باندي دباب لفظ مضاف دی او(کيف کان .. الخ) يې مضاف اليه دي اومضاف سره له مضاف اليه خبردهذا مقدردی.

(کيف)

پوسه چي لفظ دکيف داسي اسم دی چي په اصل کښي متضمن دی معني لره دهمزه داستفهام ځکه چي دکيف په لفظ سره سوال کيري له حال څخه ديوشي اواستعمال يې په کلام دعربوکښي پردووطريقوباندي راغلی دی، اوله طريقه داده چي متضمن وي معني دشرط لره لکه په دي قول کښي، كيف تصنع اصنع ، يعني څرنگه چي ته کوي نوزه هم هغه ډول کوم ، اودوهمه طريقه داده چي متضمن سي معني لره دهمزه داستفهام پردغه تقديرباندي بيا دوه احتماله راځي ، اول احتمال دادی چي دغه استفهامي معني په حقيقي ډول ورڅخه مراده وي لکه په دي قول

کښي چي ، کيف انت، يعني څنگه يې ته ، دوهم، احتمال دادئ چي مرادله دغه استفهام څخه انکار اوتعجب وي لکه په دي قول کښي ، کيف تکذب وانت عالم يعني څرنگه دروغ وايې ته حال دا چي ته عالم هم يې.

(کان) پوسه چي دغه لفظ په دري ډوله مستعمل سويډئ اول فعل ناقص چي پردغه تقدير يې په پښتوکښي معني په ؤ، سره کيږي دوهم فعل تام په معني دوجداو ثبت دريم فعل ناقص په معني دصار يعني گرځيدلئ دئ، بناپراول استعمال چي هغه د کان دلفظ حقيقي استعمال دئ دغه لفظ دلالت کوي پرثبوت باندي دخبري خپلي واسم خپل ته په ماضي زمانه کښي بي له اشاري ودي ته چي دغه خبر په حالي زمانه کښي هم ثبوت لري اوکه يې نلري دلته په همدغه حقيقي استعمال باندي بنادئ.

(بدء)

پوسه چي په بخاري شريف کښي اختلاف دنسخو بيخي ډيرراځي چي لفظ دباب اولفظ دبدء يې اولني دوه مثالونه دي ځکه چي په ځينو نسخوکښي دبخاري شريف لفظ دباب نسته له بسم الله څخه وروسته اول لفظ دکيف کان راغلئ دئ ، اوپه اکثر ونسخوکښي بيا لفظ دباب موجود دئ ، اودارنگه په ځينو نسخوکښي دبخاري شريف دبدء لفظ راغلئ دئ کوم چي په معني دشروع دئ لکه دلته اوپه ځينونسخو کښي دابتداء لفظ راغلئ دئ چي هغه هم په معني دشروع دئ اوپه ځينونسخوکښي دبدو لفظ راغلئ دئ کوم چي په معني دظهور دئ يعني ښکاره کيدل.

(الوحي)

پوسه چي دوشي لفظ په اصل اوپه لغت کښي ډيري معني وي لري چي تفصيل يې په دي شرحه دئ.

۱- الاعلام في خفاء ، يعني پوه کول ديوچا په خفيه اوپه پټه کښي

۲- الاشارة السريعة ، يعني اشاره تيزه يعني ويوشي ته په تيزي اوپه سرعت سره اشاره کول.

۳- کتابت، يعني ليکنه کول

۴- رسالت، يعني پيغام. ۵- الهام . ۶- کلام خفي.

اوپه شريعت کښي علماوو دوشي شرعي معني په مختلفوتعبير ورسره بيان کړيده. ۱- الاعلام بالشرائع ، يعني پوه کول دالله جل جلاله نبي اورسول خپل لره په شرعي احکامو ۲- کلام الله المنزل علي نبي من انبيائه ، يعني وحي کلام د الله جل جلاله دئ چي نازل کړسوي وي پريوه نبي باندي له انبياوودده . ۳- اعلام الله نبيامن انبيائه بشئ اما بکتاب اوبرسالة ملک اومنام اوالهام ، يعني پوه کول دالله جل جلاله نبي خپله لره په يوشي يا په واسطه دکتاب اويا په واسطه دورليرلو دفرشتي اويا په واسطه دخوب اوياپه واسطه دالهام .

دوحي تقسيم.

پوسه چي کومه وحي چي دالله جل جلاله له طرفه وي هغه پردوه قسمه ده اول قسم وحي دنبوت ده چي وحي شرعي هم ورته ويله کيږي ، دوهم قسم وحي دغيردنبوت دئ کوم چي وحي لغوي هم ورته ويله کيږي بيا دغه دوهم قسم پردري قسمه دئ، اول وحي فطري دئ دوهم وحي ايجادي دئ ، اودريم قسم وحي عرفاني دئ ، وحي فطري وحيوانانوته هم له الهي لوري څخه ثابته ده لکه الله جل جلاله چي فرمايلي دي (واوحينا الي النحل .. الاية) يعني اووحي کړېده موږ ومچمچيودعسلوته ، اووحي ايجادي بيا ترذوي العقولوپوري خاص ده عام له دي که مومنان وي اوکه کافران وي، وحي ايجادي ودي ته ويله کيږي چي يوڅوک مثلاً ديوشي په جوړولوکښي ياپه بل عبارت ديوکارپه کولو کښي فکراوسوچ ته دوام ورکړي چي دغه شي به په څه طريقه سره جوړکړم يا ودغه کارته به څنگه نقشه برابره کړم نو اخيرالله پاک دده په ذهن کښي دهغه شي دجوړولو يا دهغه کار دکولو نقشه ورواچوي

دمثال په ډول اول وار چي په دنياکښي دموثراوتيايي اختراع اوايجاد کوم چا کړيدئ نوهغه ددغودووشيانو دايجادولو په باره کښي تدبر اوتأمل کاوه چي په نتيجه کښي ددي اخراالله جل جلاله دموثراودتيايي دجوړولو نقشه په ذهن کښي ورواچوله ددغه قسم وحي اثبات ځينوعلماووپه دي قول دخداي پاک سره کړيدئ (کلا نمدهولاء وهؤلاء من عطاء ربك وما كان عطاء ربك محظورا ، اووحي عرفاني وهغه الهام ته ويل کيږي کوم چي دالله جل جلاله ل طرفه واولياء کرامو ته کيږي دغه قسم وحي په امثالوسره ددغه قول دخداي پاک ثابته ده چي (واوحيناالي ام موسي ... الاية.)

دوحي شرعي قسمونه.

پوسه چي په بيان کښي داقسامو دوحي شرعي علماوو مختلف تعبيرونه کړيدي چي تفصيل يې په دي شرحه دئ. امام حليمي ذکر کړيدي چي دشرعي وحي څلويښت قسمونه دي کوم چي څلويښتم قسم يې خوب ليدل دښي دي دده ددغه قول مأخذ هغه مبارک حديث دئ چي امام بخاري يې له حضرت ابوهريره رضي الله تعالي عنه څخه دبخاري په کتاب التعبير کښي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم (رويالمومن جز من ستة واربعين جزءاً من النبوة)

يعني خوب ليدل د مومن يو جزده له شپږڅلويښتواجزاوو څخه دنبوت.

دوهم : امام سهيلي په الروض الانف کښي ټول قسمونه دوحي اوه بللي دي او داداکثرو شارحينو نظردئ چي بيان ددغو اوو قسموپه دي ډول دئ ، اول خوب ليدل دښي ، پردي مسئله باندي اتفاق دئ چي خوب ليدل دښي شرعي وحي ده حضرت ابراهيم عليه السلام دخوب دليدلو په وجه د خپل ځوي پر ذبحه کولوباندي اقدام وکړ همداسبب

دی چي علماوو فرمايلي دي چي دنبي په حيات کښي که نبي ویده وای نو داروانه ووچي یوڅوک دې له خوب څخه راوینس کړي ځکه چي دده دخوب په وخت کښي ددي احتمال وو چي په خوب کښي به وده ته وحي کړه کيږي.

دوهم قسم وحي القاء في القلب ده يعني که به چيري دنبي پرزړه باندي کوم شي واردسو نو هغه به شرعي وحي وه اوکه چيري دنبي علي السلام دامتې پرزړه باندي کوم چي ولي وي

یوشي وارد سي نو هغه ته کشف ويل کيږي ددغه قسم وحي اودکشف فرق دادی چي کشف دولی پرزړه باندي واردیږي اودصواب اودخطا

ددواړو احتمال لري او وحي دنبي پرزړه باندي واردیږي اواحتمال دخطانلري.

دریم قسم وحي من وراء الحجاب ده لکه الله پاک چي له حضرت موسي عليه السلام سره دطور په غره کښي من وراء الحجاب خبري وکړي ، اویا لکه چي دمعراج په شپه یې له رسول عليه السلام سره خبري وکړي اویالکه چي په خوب کښي الله پاک له نبي عليه السلام سره خبري کړيدي لکه چي دترمذی شریف په یوه حدیث کښي راغلي دي .

(اني قمتُ من الليل فتوضأت و صليتُ ما قدر لي فنعسْتُ في صلاتي حتي استثقلتُ فأذا أنا بربي تبارك وتعالى في احسن صورة فقال: يا محمد، قلتُ لبيك رب ، قال فيم يختصم الملائعُ؟)..

څلورم قسم دوحی داده چي ملک اوفرشته په خپل اصلي شکل کښي ونبي ته راسي او الهي کلام ورته ووايې.

پنځم قسم دادی چي ملک به دانسان په شکل کښي ونبي ته راغلی اوالهي کلام بي ورته ووايه.

شپږم قسم هغه وحي وه چي دصلصلة الجرس په مثل به ونبي عليه السلام ته وسوه کومه چي تفصيل بي په وروسته کښي انشاءالله راسي.

اوم وحي په واسطه داسرافيل عليه السلام ده.

دریم قول دادی چي وحي پرڅلورقسمه ده اول قسم وحي من وراء الحجاب ده.

اودوهم قسم وحي د تلقي بالقلب ده . دریم قسم وحي دخوب ده . څلورم قسم وحي په واسطه دفرشتي ده دهري فرشتي په واسطه چي وي اوعام له دي څخه که دغه فرشته په خپل اصلي شکل کښي ونبي ته راغلي وي اوکه دانسان په شکل کښي.

څلورم : علامه آلوسي فرمايلي دي چي وحي پردري قسمه ده ، اول قسم وحي داده چي الله پاک له نبي سره بي له کومي واسطې څخه خبري وکړي، اودوهم قسم یې دادی چي الله پاک له نبي سره دملکي اودفرشتي په واسطه سره

خبري وکړي ، دريم قسم يې دادئ چي دتلقي بالقلب له لاري وحي ورته وکړه سي اوتلقي بالقلب عام دئ که په خوب کښي وي که په بيداري کښي.

پنځم دحنفي فقهي علماوو فرمائي دي چي وحي پردوه قسمه ده اول ظاهري اودوهم باطني ، باطني وحي ودي ته ويله کيږي چي نبي عليه السلام په يوحکم کښي مثلاً اجتهاد کړيوي بيا دالله جل جلاله له طرفه وده ته پرهغه اجتهادباندي قرار ورکړسويوي ، اووحي ظاهري پردري قسمه ده ، اول قسم يې دادئ چي ونبي ته فرشتي بالمشافهه بيان کړيوي ، اودوهم قسم يې دادئ چي له شفاهي بيان څخه پرته ديوقسم واضح اشاري له لاري څخه يې و نبي ته خبره رسولي وي چي په ځيني احاديثو کښي له دي قسم څخه په نفث في الروع تعبیرسويدي ، دريم قسم وحي دالهام ده وحي دالهام ودي ته ويله کيږي چي دنبي په زړه کښي به دفرشتي له اشاري اوله شفاهي بيان څخه پرته له الهي لوري څخه کومه خبره ولويدله.

فايده:

پوسه چي الهام دنبي په اتفاق شرعي حجت دئ ليکن په الهام کښي دولي اختلاف دئ په دي ډول چي دبعضي صوفيه وو په نزد الهام دولي په شرعي احکامو کښي حجت گرځيدلای سي هم دصاحب دالهام په حق کښي اوهم دنورو په حق کښي ، اوامام رازي او ابن صباغ اوامام سهروردي فرمايلي دي چي الهام دولي دده دخپل ځان په باره کښي حجت دئ مگر دبل چا دپاره دده الهام دليل اوحجت نسي گرځيدلای البته تنها پرده باندي عمل کول په مقتضي دالهام خپل واجب دئ ، صاحب دميزان دغه قول دجمهوروعلماوو قول بللی دئ ، اوځنو علماوو فرمايلي دي چي الهام دولي نه دده دپاره حجت دئ اونه دبل چا دپاره ځکه چي له نبي څخه پرته دبل چا په حق کښي داسی قطعي دليل نسته چي کوم شي چي دده په زړه کښي ولويږي نودادالله جل جلاله له طرف څخه دئ اودنفس اودشيطان په هغه کښي کومه برخه نسته.

التقرير والتحبير شرح التحرير لابن الحاج الحلبي ج ۳ ص ۲۹۵ او ۲۹۶ .

(الي رسول)

پوسه چي درسول لفظ دفعال وزن دئ کوم چي په معني دمفعول دئ په لغت کښي وليږل کړه سوي ته ويل کيږي يعني وهغه چاته ويل کيږي چي ديوچاله طرفه دقاصدپه توگه وليږل کړسي ، اوپه شريعت کښي وهغه نارينه انسان ته ويل کيږي چي دالله جل جلاله له طرفه وځلگوته لپاره درسولودشرعي احکامو مقررسويوي اونوي شريعت اونوئ کتاب هم ورکړ سويوي ، اونبي په لغت کښي په ډيرومعناوو راغلی دئ.

اول طريق ، لار ، دوهم مخبر ، خبرورکونکی ، دريم مرفوع ، لوړکړسوی ، څلورم مرتفع ، لوړ .

اوپه شریعت کښي نبي وهغه نارینه انسان ته ويل کيږي چي الله پاک لپاره دشرعي احکامو وځلگوته مقررکړيوي عام له دي څخه چي صاحب دنوي شریعت اودنوي کتاب يې هم گرځولئ وئ اوکه يې نه وي گرځولي بلکي دمخکښي نبي دشریعت تبليغ کوي نظردغه بيان ته دنبي اودرسول رسول خاص دئ اونبي ترعام دئ اودا مشهورقول هم دئ اوځني علماء دنبي اودرسول په منځ کښي تباین ثابته وي اوځني ددوی دواړو په منځ کښي دعموم اوخصوص من وجه نسبت ثابتوي اوځني رسول ترنبي عام بولي .

(صلي الله عليه وسلم)

پوسه چي د(صلي) اود(سلم) لفظونه دفعل ماضي معلوم صيغي دي دتفعيل له باب څخه دي چي اصلي معني د(صلي الله عليه) داده چي، رحمت کړيدئ الله پاک پرده باندي، اودوسلم اصلي معني په دي ډول ده، اوسالم کړيدئ الله جل جلاله دي يعني نبي عليه السلام، اودلته ددواړو څخه ددعامعني مراد ده په دي ډول چي (صلي الله عليه) په معني ليصل الله عليه، يعني رحمت دي وکړي الله پاک پرده باندي او(سلم) په معني دليسلم ده يعني سالم دي وگرځوي الله پاک رسول عليه السلام مراددادئ چي امت دده اوددين دده دي الله پاک سالم کړي اويایې داسي معناده چي سلامتيايي نازل کړي الله پاک پرده باندي يعني پردين اوامت دده باندي.

پوسه چي ځينو علماوو (صلي الله) دامرحاضر په معني کړيدئ يعني اللهم صلي عليه، اودارنگه يې وسلم دتفعيل دباب دامرحاضر په معني گرځولئ دئ خوځما په فکر داخبره مناسبه نه ده ځکه چي دغه دواړه فعلونه دواحدمذکرغائب صيغي دي نو بايد په معني دامرغائب وگرځولي کړي سي نه دامرحاضر مخاطب..

پرنبي عليه السلام باندي ددرديلوشرعي حکم.

پوسه چي علامه کرخي رحمه الله تعالي فرمايلي دي چي په ټول عمر کښي يوځل درود ويل پرنبي عليه السلام باندي فرض دئ اووروسته بيا مستحب دئ او علامه طحاوی فرمايلي دي چي هروخت چي دنبي عليه السلام مبارک نوم ذکرکړسي نودرود ويل پرده مبارک باندي فرض دئ، امام کرخي فرمايې چي په دغه مبارک ايت کښي چي، صلوا عليه وسلموا تسليما، امر په درود ويلو سره راغلئ دئ او امرخو تقاضي دتکرار نکوي بلکي محتمل دتکراردئ اوامام طحاوي فرمايلي دي چي ددرود شريف دويلو حکم پريوه سبب باندي بنادئ چي هغه دنبي عليه السلام دنوم ذکر کيدل دي اودادعلم اصول قاعده ده چي دسبب په تکرار سره مسبب هم مکرر گرځي

(وقول الله)

پوسه چي دقول لفظ مرفوع اومجرور دواړه ويل کيدلای سي دمرفوعوالي په صورت کښي به دقول لفظ مبتداء سي او مذکوره ايت د انا اوحيثنا بي خبر سي اويا به دمحذوف فعل فاعل سي اودعبارت تقدير به دي ډول سي ويدل عليه قول الله يعني اودلالت کوي پرتبوت دوحی باندي ورسول عليه السلام ته دغه قول دخداي پاک او يامبتداء

دئ خبرېې محذوفه ده اي وفيه قول الله، يعني او ثابت دئ په اثبات کښي دوحی ورسول علیه السلام ته دا قول دخداي پاک، دغه ټول صورتونه پردي تقدیر باندي دي چي دباب لفظ منون يا موقوف وويل کړسي اودمجرور والي په صورت کښي به دغه قول دباب دلفظ پرمضاف اليه جمله باندي معطوف سي اوتقدیر به په دي ډول سي، وباب ذکر قول الله عزوجل، يعني اودارنگه دغه باب د ذکر کولو ددي قول د خداي پاک دئ چي، انا وحنينا الخ، ځني علماء د ذکر دلفظ پرځاي دمعني دلفظ تقدیر کوي خوزما په فکر دغه تقدیر مناسب نه دئ ځکه چي په دغه باب کښي دمذکوره ایت دمعني بیان نه دئ سوئ.

همدارنگه پوسه چي د، وقول الله، لفظ دکیف ترلفظ هم نه سي لاندي کیدلای ځکه چي قول دالله جل جلاله کیفیت نلري ځکه چي کیفیت له اعراضوڅخه دئ او دالله جل جلاله ذات اوصفات محل دا عرضو نه دي ځکه چي اعراض ټول حادث دي اود ذات اوصفات د الله جل جلاله قدیم دي.

دمذکوره ایت له راوړلوڅخه دامام بخاري مقصد.

پوسه چي په دغه باب کښي ددغه ایت له راوړلوڅخه دامام بخاري مقصد متعدد امور دي، اول امر دادئ چي په قصد دتبرک یې راوړیدئ، دوهم امر دادئ چي په راوړلو سره ددغه ایت ددي خبري ښه وضاحت راسی چي ونبي علیه السلام ته وحی دنبوت اود رسالت وحی وه، اودریم امر دادئ چي امام بخاري رحمه الله تعالی په دغه ایت سره اثبات دوحی ورسول علیه السلام ته کړیدئ.

په ذکر سوي ایت کښي دحضرت نوح علیه السلام بالخصوص ذکر په څه وجه سویدئ اودادم علیه السلام ذکر یې سره له دي چي هغه تر ټولو مقدم او اول نبي وونه دئ فرمایلی؟

ددغه سوال په مختلفو جوابو سره جواب سویدئ.

اول دا چي حضرت نوح علیه السلام اول دمرسلو انبیاء وودئ کوم چي اصحاب د جدید جدید شریعت وه ځکه حضرت ادم او حضرت شیث او حضرت ادریس علي نبینا وعلیهم السلام که څه هم نبیان وه مگر رسولان نه وو، خودغه جواب په دي وجه کمزورئ بلل سویدئ چي دا خبره غیر مسلمه ده چي ادم علیه السلام صاحب د شریعت نه وو اودوهم جواب د ذکر سوي سوال په دي وجه سویدئ چي حضرت نوح علیه السلام اول له هغونبیانو څخه دئ کوم چي قومونه یې دایمان د نه راوړلو په وجه دالله پاک په عذاب سره هلاک سویدي، نوپه دي کښي درسول علیه السلام دوخت وکفاروته اشاره سویده چي که تاسي دحضرت محمد صلي الله علیه وسلم نبوت ونه منئ نوتاسي به هم دالله جل جلاله په عذاب سره هلاک سي او قایلل که څه هم دحضرت شیث علیه السلام په زمانه کښي شیث علیه السلام دادم علیه السلام دوصیت مطابق په قتل ورساوه خو هغه یوسړي وو اوسره له دي چي په اسماني عذاب سره هم نه دئ هلاک سوئ بلکي حضرت شیث علیه السلام دي قتل کړ، دارنگه نور جوابونه هم سته چي ذکر کول یې مفضي دتطویل گرځي.

شرح فضل الباری (۷) برخه، د بخاری شریف د اول حدیث لفظي ترجمه او د هغه په اړه مهم تحقیقات

محترم وروڼو په دغه (۷) برخه کښي وتاسي ته دبخاري شریف داول حدیث کوم چي د(انما الاعمال بالنیات) حدیث دی. معنی اولفظي ترجمه په داسي ډول درته کوم چي عالم اوبې علمه هریو کامله فایده ورڅخه اخستلای سی اودارنگه په دي برخه کښي دمذکور حدیث په اړه ځيني مهم اوضروری تحقیقات درته کوم اوددغه مبارک حدیث دالفاظو تحلیل اوتشریح اودارنگه له دغه حدیث څخه مستنبطي سوی مسئلې اوځيني سوالونه اودهغوی جوابونه به په اتمه برخه کښي انشاء الله درته راسي،

الحدیث الاول

لفظي ترجمه:

(عن علقمه) له علقمه څخه (ابن وقاص الليثي) چي ځوی دوقاص لیثي دی. روایت دی (يقول) چي ویل به ده (سمعت) چي اوریدلي دی ما (عمر) له عمر څخه (ابن خطاب) چي ځوی دخطاب دی (رضي) راضي دي سي (الله) خدای پاک (عنه) له ده څخه يعني له عمر څخه (علی المنبر) پرمنبر باندي يعني پرمنبر باندي دمسجدنبوي (قال) چي وویل ده يعني عمر : (سمعت) واوریدل ما یا اوریدلی دی ما (رَسُولُ) له رسول څخه (الله) دخدای پاک (صَلَّى) رحمت دی وکړی (الله) خدی پاک (عَلَيْهِ) پرده باندي (و) او (سَلَّمَ) سالم دی کړی الله پاک دى یعنی دین ا وامت دده له هر قسم افاتو څخه (يَقُولُ) چي ویل ده يعني په داسي حال کښي چي ویل رسول علیه السلام: (انما) خاص دا خبرده یا (انما) بيشکه، په تحقيق سره (الأعمال) عملونه يعني ثواب دنيکو عملو (بِالنَّيَّاتِ) په نیتوپوري يعني ثواب دنيکو عملودنستي اودهستی یا په بل تعبیر دوجوداو دعدم په اعتبار په نیتوپوري مربوط اوتړلی دی. په دي ډول چي که نیت سم اوصحيح وټوبیادنيک عمل ثواب سته اوکه نیت خراب ونوبیادنيک عمل ثواب نسته ، (وَأَنَّمَا) اوخاص دا خبرده (لِكُلِّ أَمْرٍ) هرسړی لره يعني سته هرسړی لره (مَا) هغه شي، هغه حاصل يعني له عمل څخه دده (نَوَى) چي نیت کړیوی ده يعني دهغه شي په عمل خپل کښي، (فَمَنْ) نوهرڅوک که (كَانَتْ) وؤ (هَجْرَتُهُ) هجرت دده يعني له دارڅخه دکفرودارته داسلام ياله مكي مکرمي څخه ومديني منورې ته (إِلَى دُنْيَا) ودنياته يعني دپاره ددنیا (يُصِيبُهَا) چي حاصله کړی هغه دنيايعني ددي پاره هجرت وکړي چي دنيا حاصله کړي (أَوْ) یا (إِلَى أَمْرٍ) ويوې ښځې ته يعني یا وو هجرت دده دپاره ديوي ښځې (يَنْكِحُهَا) چي په نکاح کړي هغه ښځه (فَهِجْرَتُهُ) نوهجرت دده (إِلَى مَا) وهغه ته يعني ثابت دی. وهغه ته (هَاجَرَ) چي هجرت کړیدی. ده (إِلَيْهِ) وهغه ته يعني لکه څرنگه چي ده په خپل نیت کښي په هجرت کولوکښي ددنياحصول ياله يوې ښځې سره نکاح کول خپل اصلي هدف گرځولی. دی. نودارنگه دخدای اودرسول په زدهم دغه هجرت دده ددنيايادښځې دپاره بلل کيږي اوپه اخرت کښي به بې نټېچې اوغيرمقبول وی.)

علمی خیرنی:

د (رضی الله عنه) بیان

،، پوسه چی دلته دری قسمه لفظونه دی اول (صلاة اوسلام) دوهم (رضی الله عنه) دریم (رحمة الله علیه) علماؤ، په دی باره کښی اختلاف دی چی دغه دری سره لفظونه دهرچاله نامه سره ویل کیدلای سی یعنی که نبی او رسول وی او که تابعی وغیره وی اوکه په دی کښی تفصیل اوتقسیم دی، دامام احمد بن حنبل رحمه الله مسلک دادی چی دغه دری سره لفظونه دهرچاله نامه سره ویل کیدلای سی اودامام اعظم اودامام مالک اودامام شافعی رحمهم الله مسلک دادی چی دلغوی معناگانو په اعتبارکه څه هم ددغودروسو لفظوویل دهرچا په باره کښی صحیح کیدلای سی مگر په عرف کښی دشرعی صلاة اوسلام تر رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری خاص دی اورضی الله عنه ویل ترصحابه و پوری خاص دی اورحمة الله علیه له ماسوی دصحابه و سره لکه تابعین وغیره ویل کیږی،، انظر تقریر بخاری،،

له ترجمه الباب سره ددغه حدیث مناسبت

پوسه چی ددغه حدیث دمناسبت په اړه له ترجمه الباب سره علماؤ متعدد قولونه ذکر کړیدی چی بیان یی په دی شرحه دی اول قول دادی چیدغه مبارک حدیث داسلام پیغمبر په مدینه کښی دوحی دظهور اودنصرت په ابتدا کښی فرمایلی دی نوله ترجمه الباب سره یی مناسبت دادی چی باب خودبدءالوحی دی اوحدیث دبدءظهورالوحی په موقع کښی ویل سوی دی دوهم قول دادی چی دغه حدیث پرهجرت باندی مشتمل دی کوم چی مقدمه دوحی و وځکه چی دوحی ترشروع دمخه به داسلام پیغمبر وغارحراته داعتكاف دپاره هجرت کاوه دریم قول دادی چی دغه حدیث امام بخاری په قصد خطبی ویلی دی اوپه دی مقصد یی نه دی ویلی چی دترجمه الباب اثبات په وکړی دغه دری سره قولونه صاحب دعینی ذکر کړیدی خوځماپه فکریوهم په زړه پوری قول نه دی څلرم قول دادی چی دغه مبارک حدیث امام بخاری ددی دپاره راوړی دی چی عالمانو وطالبانوته په تعلیم اوتعلم کښی دحسن نیت تعلیم ورکړی اوپنځم قول دادی چی شرعی عملونه لکه روژه لمونځ وغیره دوه طرفه لری یو طرف یی دادی چی الله جل جلاله په دغو کاروسره بندگان مکلف کړیدی اودوهم طرف یی دادی چی دغه کارونه بندگان کوی اوورڅخه صادریږی نوداول طرف مبدأ یی وحی ده اوددوهم طرف مبدأ یی حسن نیت دی شپږم قول دادی چی ددغه حدیث دترجمه الباب ددوهم جزء سره کوم چی مذکوره ایت دی مناسبت موجوددی هغه دادی چی په دغه حدیث سره امام بخاری دیوداسی قسم وحی مثال پیش کړیدی کوم چی هغه دتولوانبیاءپه منځ کښی مشترک و ځکه چی ټول انبیا په اخلاص اوپه حسن نیت سره مامور وه دغه راز نورقولونه هم سته خوځماحقیر په فکر کښی یوهم په کامل ډول په زړه پوری نه راځی دغه راز اکثرځایونه په بخاری شریف کښی حدیث اودترجمه الباب دمناسبت پیدا کول دنس خوږ وی البته ځما به ناچیز فکر کښی داخبره راگرځی چی دامام

بخاری رحمه الله ددغه حدیث له راوړلو څخه مقصد دادی چې دغه وحیی چې زه اوس دهغی اودهغی دبدء کیفیت درته بیان و م داوداسی امر دی چې په هغه سره چې هرڅه ثابت سويدی نو په هغوی سره عمل کول هلته دخدای اودرسول پ نزد داعتباروړدی چې په حسن نیت سره وی او طرز دراوړلوددغه حدیث دلته طرز دجملی معترضی دی، ددغه مبارک، حدیث دشان وړودبیان، پوسه چې دقران کریم کوم ایت یاسورت چې دکوم خاص سبب په وجه نازل کړسوی وی نووهغه سبب ته په عرف کښی شان نزول ویل کیږی اورسول الله صلی الله علیه وسلم چې کوم حدیث دیوه خاص سبب په وجه فرمایلی وی نو وهغه سبب ته شان وړودالحديث یا موردالحديث یاسبب دورودالحديث ویل کیږی اولکه څرنگه چې دقران کریم د ایتواودسورتو دپاره شان نزول ضرورندی بلکه دپرایاتونه له الهی لوری څخه په داسی حال کښی نازل سوی دی چې کوم خاص سبب دنزول نلری اوداسی نده لکه چې دځینو علماؤچې فکر اوگمان دی چې دقران کریم هرایت اوسورت شان نزول لری حتی یوه عالم ویوه ویب سائټ ته کوم چې زموږ تفسیر فضل الرحیم پکښی خپریری لیکلی وه چې کشکی دایاتوشان نزول هم پکښی بیانیدلای دغه خبره ده دهمدغه فکر په سبب کړیوه ورنه موږ په تفسیرکښی دشان نزول مکمل رعایت په نظرکښی نیولی دی بهر حال دنبی علیه السلام حدیثونه هم په همدغه ډول دی چې ځنی یی خاص سبب دورودلری اوځنی یی نلری اودغه مبارک حدیث دهغو احادیثوله جملی څخه دی کوم چې سبب دورودی سته چې بیان یی دادی چې عینی ذکرکړیدی چې له ابن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې ده فرمایلی دي چې په موږکښی یوه نفرله یوې ښځې څخه کومه چې دام قیس په نامه سره یادیدله دنکاح مطالبه وکړه نوهغی له ده سره په نکاح کولو کښی داقید ولگا وه چې دى به ومدیني ته هجرت کوي نوبیا ده هجرت وکړاوام قیس هم له ده سره دشرط دموجودیت په وجه نکاح وکړه نوبیا به موږ ودغه سړي ته مها جر ام قیس وایه یعنی نوپه دي سبب رسول علیه السلام دغه حدیث وفرمایه ددغه سړي اصلی نوم هیچا ندی ذکر کړی البته دام قیس په باب داخبره شارحینو ذکرکړیده چې عیله نومیدله داخودبخاری شریف دشارحینو ویناوه مگرزما په فکرکښی داخبره راگرځی چې کله چې رسول علیه السلام اوځنی اصحاب ومدیني ته په هجرت ورغله نودمدیني انصاروله دوی سره داسی همکاري پیل کړه چې په خپلوجایدادوکښی ئی دوی له خپلوځانوسره گډکړل اوچې چا به دوې ښځې درلودلی نویوه بی دمکی ویوه مهاجرت ورتلاقه کړه نوپه دغه وخت کښی داخطر پیدا سوه چې مبادا داسی پښه نسی چې ډیرخلگ په دی نیت ومدیني ته هجرتونه راپیل کړی چې دنیا اویانښځه حاصله کړی نوپه دی وجه دیوه داسی نبوی فرمان وصادره ولوته ضرورت وچې په هغه سره دداسی کارو مخنیوی وؤسی،

،دتعارض دفع کول،،

پوسه چې ددغه مبارک حدیث اودیوه بل مبارک حدیث ترمنځ یوقسم تعارض موجود دی چې بیان یې په دی ډول دی چې نسایې وغیره یوداسی روایت ذکرکړیدی چې حضرت ابوطلحه رضي الله عنه له حضرت ام سلیم څخه ددی غوښتنه وکړه چې له ده سره نکاح وکړی نوام سلیم په جواب کښی ورته وویل چې قسم په خدای دی ای

ابوطلحه چي ته داسي څوک نه يې چي غوښتنه دي قبوله نکره سي مگر ته کافريې اوزه مسلماننه يم نوداوماته حلال اوجائز ندی چي له تاسره نکاح وکړم اوکچيري ته اسلام قبول کړي نوزه به له تاسره نکاح وکړم اومهر اوورول ځما به ستادغه اسلام قبلول وي اوبل هيڅ شي نه درڅخه غواړم وروسته ابوطلحه مسلمان سواوام سليم له ده سره نکاح وکړه نودلته خوابوطلحه له ام سليم سره دنکاح کولوپه وجه اسلام قبول کړاودغه مسلمانيدل دده دام سليم ورول سو،سره له دي چي دغه اسلام قبلول دده دخداي اودرسول په نزدهم معتبرکړسواو حال دادی چي دانمالاعمال دحديث په مقتضي بايد دده اسلام نه وای صحيح سوی ځکه چي هجرت کول خوپه درجه کښي تراسلام راوړلوډيرکښته دی نوچي هجرت دفاسدنيت په وجه باطل گرځي نو اسلام قبلول په فاسدنيت سره خوييخي بايد صحت ونلري علامه بدرالدين عيني ددي سوال متعددجوابونه کړيدي اول په دي ډول چي دابوطلحه په حديث کښي داخبره نسته چي ده له ام سليم سره دنکاح په وجه اسلام قبول کړچي دهجرت له حديث سره معارض سي بلکه صرف دغه خبرپکښي راغلي ده چي ام سليم ترهغه پوري دده له نکاح څخه منعه وکړه چي وده الله پاک هدايت کاوه او واسلام راوړلوته يې بي له کوم دنيوي مطلب څخه رغبت پيدا سواواسلام يې قبول کړنووروسته ام سليم له ده سره نکاح وکړه اودوهم په دي ډول چي ابوطلحه دنورو اصحابوپه شان په خپل شوق اورغبت سره اسلام قبول کړ البته په تبعي ډول يې دغه خبره هم په خيال کښي وه چي مسلمان سم نويابيه له ام سليم سره نکاح کوم او دريم په دي ډول چي دغه حديث دابوطلحه صحت نلري ځکه چي دمسلمانو ښځودنکاح حرام والي له کافرانوسره دحديبيې دصلحي له واقعي څخه وروسته اودمکي شريفي ترفتحی دمخه نازل سويدي اودام سليم اودابوطلحه دنکاح واقعه خوديره پخواپه مکه کښي رامنځ ته سويوه اوپه هغه وخت کښي دمسلماڼي ښځي نکاح کول له کافرسري سره رواوه نوبياڅنگه ام سليم وده ويل چي ځما نکاح له تاسره نده جائزه ځکه چي ته کافريې اوزه مسلماننه يم

له دي ځايه پرته په بخاري شريف کښي څوځايه ددغه حديث روايت سويدي ؟

پوسه چي دغه مبارک حديث په بخاري شريف کښي شپږځايه نور ذکر سويدي سره له اختلافه دښوخوا اول په کتاب الايمان کښي دوهم په کتاب العتق کښي دريم په باب دهجرت دښي عليه السلام کښي څلورم په باب دنکاح کښي پنځم په کتاب الايمان والنذور کښي شپږم په باب دترک دحيلوکښي،

له بخاري څخه ماسوی په نورو کوموکتابوکښي ددغه مبارک حديث روايت سويدي؟

جواب، په دغوکتابو کښي ئي ذکر راغلي دي، اول په مسلم شريف کښي په اخيردکتاب الجهادکښي اودارنگه ابوداودبیهقي دارقطني او داسي په نورو ټولومعتبروکتابودحديثوکښي دغه مبارک حديث مذکور دی البته امام مالک صاحب یی په موطا کښي روايت ندی کړی ،،بيان اختلاف دالفا ظوددغه حديث،،پوسه چي دغه مبارک

حديث په څلور قسمه الفاظوسره روايت كړسويدي. په دي شرحه اول انما الاعمال بالنيات دوهم الاعمال بالنية دريم العمل بالنية څلرم الاعمال بالنية،

د دغه مبارك حديث نوعه څه ده؟ پوسه چي دغه مبارك حديث دابتداء دسندپه اعتبار فرد غريب دى او د سند د اخير په اعتبار مشهور دى او ځينو علماؤ متواتر بللى دى. خودا قول صحيح نه دى. ځكه ددغه حديث دسندبيان په دي ډول دى. چي په صحابه و كښي تنها عمر رضي الله عنه له رسول عليه السلام څخه ددغه حديث روايت كړيدى. اوله حضرت عمر څخه بيا تنها علقمه ددغه حديث روايت كړيدى. اوله علقمه څخه بيا تنها محمد بن ابراهيم ددي حديث روايت كړيدى. اوله محمد بن ابراهيم څخه يې بيا تنها يحي بن سعيدانصاري روايت كړيدى. له يحي څخه بيا له دؤسوو څخه زياتو انسانانو ددغه حديث روايت كړيدى. نوځكه متواتر خويځي نسي كيدلاى. البته نسبت واول دسندته غريب او نسبت واخيرته مشهور دى،،

ددغه حديث د عظمت د شان په باره كښي علماؤ څه ويلي دي، پوسه چي ابو بكر بن داسه ويلي دي چي له ابوداود څخه مي واوريډل چي دانسان دپاره دده ددين په باره كښي دغه څلور حديثونه كافي اوشافي دى، اول حديث د(الاعمال بالنيات) دوهم حديث د(الحلال بين والحرام بين) اخرجه البخارى ومسلم في كتاب المساقاة والنسائي وترمذي كلاهما في كتاب البيوع وابن ماجه في كتاب الفتن، دريم حديث د(ومن حسن اسلام المرء تركه مالا يعنيه) اخرجه الترمذي في كتاب الزهد وابن ماجه في كتاب الفتن، څلرم حديث د(لا يكون المؤمن مؤمنا حتي يرضى لآخيه ما يرضى لنفسه) داخيري حديث په بدل كښي صاحب دفتوحات ربانيه دغه حديث ذكر كړيدى. (ازهد في الدنيا يحبك الله) اخرجه ابن ماجه في كتاب الزهد، داوول حديث معني خوپه مختصر ډول تيره سوه او تحقيق يې انشاء الله راروان دى. او ددوهم حديث خلاصه مطلب دادى. چي داسلام پيغمبر فرمايلي دي چي قطعي او مشهور حلال او حرام خوهر چاته ښكاره دى خود حلال او دحراموپه منځ كښي داسي مشتبه او پوښيده شيان سته چي وانسان ته يې په ښكاره ډول بدوالى. نه معلومېږي نوهر څوك چي له دغه راز پوښيده شيانو څخه ځان وساتي نوپه تحقيق سره ده برائت او پاكوالى. خپل دين او خپلى آبرولره حاصل كړ او د دريم حديث مطلب دادى. چي داسلام پيغمبر فرمايلي دي چي كه يو څوك غواړي چي دده اسلام حسن، نيك او ښائسته وگرځي نو دې دي له هر هغه كار څخه ځان ساتي او پرېږدي دې كوم چي له ده سره مناسب نه وي او بې فايدي او عبث كاروي او د څلورم حديث مطلب دادى. چي تر هغه پوري هيڅ يوسړى كامل مومن نسي جوړيدلاى. تر څو چي په ده كښي دغه صفت موجودېږي چي دخپل مسلمان وروردپاره هغه شي خوښوي كوم چي دخپل ځان دپاره يې خوښوي او د پنځم حديث مطلب دادى چي له دنيا څخه بې رغبتته سه نو به الله جل جلاله له تاسره محبت وكړي او تابه دخپل ځان دوست وگرځوي،، او قاضى عياض رحمه الله فرمايلي دي چي د حديثو امامانو د انما الاعمال الخ حديث داسلام پوره دريمه برخه بللې ده ځكه چي په دغه حديث كښي دنيت ذكر راغلى دى. او اسلام جوړله دريو شيانو څخه دى. قول او فعل اونيت او امام شافعي فرمايلي دي،، ان هذا الحديث يدخل فيه نصف العلم،، يعنى په دغه حديث كښي نيمى برخه د علم دين

داخله ده توجیه دقول دامام شافعی رحمه الله داده چی عملونه دوه قسمه دی اول هغه دی چی ترظاهری انداموپوری تعلق لری اودوهم قسم ئی دادی چی ترزړه پوری تعلق لری او نیت له دوهم قسم عملو څخه دی امام عبدالرحمن بن مهدی فرمایلی دی چی هرڅوک چی اراده دجوړه ولودیوه کتاب وکړی باید ابتداءکتاب په دغه حدیث وکړی امام خطابی فرمایلی دی چی زموږ متقدمینومشائخوبه دامستحب گڼله چی دغه حدیث دهرشی په سرکښی راوړل کیږی ،،انظر عینی وکتاب الاذکار واعلام الحدیث وفتوحاتربانیه،، اوامام احمد رحمه الله فرمایلی دي چي اصول داسلام دري حدیثونه دی اول حدیث د(انماالاعمال بالنیات) دوهم حدیث د(الحلال بین والحرام بین) اودریم داحدیث (من احدث فی امرنا هذا مالیس منه فهو رد)اخرجه البخاری فی کتاب الصلح ومسلم فی کتاب الاقضية وابوداود فی کتاب السنة وابن ماجه فی المقدمة دذکرسوی حدیث دالفاظو ترتحقیق دمخه کوم چی په اتمه برخه کښي به انشاءالله درته راسي ویوڅونورومهمو خبروته متوجه سی اوله خبرداده چی مقدسي په شروط الائمة الستة کښي صفحہ ۷۱هـ ، اوحازمی په شروط الائمة الخمسة کښي صفحہ ۷۳هـ، ذکرکړیدی چی امام حاکم فرمایلی دي چی امام بخاري په بخاري شریف کښي داسي حدیث نه دي راوړی چی هغه دي غریب وي یعنی په یوه مرحله له مرحلو کښي دي دده راویان تردووکم وی مگردحاکم دغه قول علماؤردکړیدی.

اول په دغه ذکرسوي حدیث سره دوهم په هغه حدیث سره چی دبخاري د ټولواحادیثوپه اخرکښي راغلی دی چی الفاظ ئی دادی کلمتان حبیبتان الی الرحمن ثقیلتان فی المیزان خفیفتان علی اللسان سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم ځکه چی دغه دواړه حدیثونه غریب دی داول حدیث دغرابت بیان مخکي تیرسواوددوهم حدیث دغرابت بیان دادی چی له رسول علیه السلام څخه تنهاابوهریره رضي الله عنه دهغه روایت کړیدی اوله ابوهریره څخه تنهاابوزرعه اوله ابوزرعه څخه بیاعماره بن قعقاع اوله عماره څخه بیاتنها محمد بن فضیل ددغه حدیث روایت کړیدی اوله محمد بن فضیل څخه وروسته یې بیاراویان ډیرسویدی اوحازمی په خپل کتاب شروط الائمة کښي دپاره دابطال ددغه قول ځان ته باب ایښی دی اوحافظ ضیاء مقدسي په دي باره کښي یو کتاب جوړکړیدی کوم چی غرائب الصحیحین یې نوم دی اوتردؤسوو(۲۰۰)زیات غریب اوفرحدیثونه کوم چی په صحیحین کښي راغلي دي په دغه کتاب کښي ذکرکړیدی اوودغه قسم معلوماتوته ددي دپاره ضرورت سته چی داحادیثودتعارض اودترجیح په وخت کښي په نفعه تمامیری دوهمه خبره داده چی د (انماالاعمال...الخ)د حدیث په اړه یوه تعجبی پېښه داده چی سره له دي چی حضرت عمر دغه مبارک حدیث پرمنبرباندی په عامه مجمع کښي ویلی دی مگرله علقمه څخه پرته بل هیچا ددغه حدیث روایت له ده څخه نه دی کړی اودارنگه رسول علیه السلام هم دغه مبارک حدیث په عامه مجمع کښي فرمایلی دی ځکه چی په بخاري شریف کښي ددغه حدیث اوه ځایه روایت سویدی چی اخري روایت یې په باب ترک الحیل کښي کړیدی کوم چی دسرالفاظ یې په دي ډول دي(یاایهاالناس انماالاعمال بالنیات..الخ)اوسره له دی چی له عمررضی الله عنه څخه پرته ئی بل هیچاله رسول علیه السلام څخه روایت ندی کړی دریمه خبره داده چی امام بخاري په خپل دغه کتاب کښي دهغه روایت اوحدیث ذکرترټولو احادیثورومبی کړیدی کوم چی ده یې له حمیدی څخه روایت کړیدی داپه دې وجه چی حمیدی په نسب کښي قریشي دی

اورسول عليه السلام فرمايلي دي(قدمواقريشاً ولاتقدموها)يعني قريش دمخه کوی اوتاسي پرقريشوباندي مه دمخه کيږي اودارنگه حميدي دمکې دي اودوحي ابتداءپه مکه شريفه کښي سويده همداسبب دي چي دوهم يې هغه حديث راوړيدي کوم چي له امام مالک څخه يې روايت سويدي اوامام مالک دمديني منوري دي اودوحي دوهم مهبط هم مدينه منوره وه ،، ومن الله توفيق

بخاری او شرح فضل الباری، ۱۲، برخه

الحديث الثاني

محترم موورونوپه دغه برخه کښې دبخاری شریف ددوهم مبارک حدیث متن سره له اعرابه اوسره له حرکتواوسکناواوسره له لفظی ترجمې په ډیره اسانه اونايبه طریقه سره درته وړاندې کوم، اول دحدیث متن ته گوري اودالفاظودحدیث حرکتونه وغیره وپېژنی.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَاحَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّ

عَلَيَّ فَيَفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتِمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيَكَلِّمُنِي فَأَعِنِي مَا يَقُولُ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يُنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَفْصِمُ عَنْهُ وَأَنْ جَبِينَهُ لَيَتَفَقَّدُ عَرَقًا). ۳۰۴۳)

لفظی ترجمه

،(حدث) حدیث وکړ، خبر وکړه، (نا) وموړته یعنې امام بخاری فرمائي چې وماته سره له نوروملگروځما خبر را کړ، عبدالله، عبدالله، ابن، چې ځوی، یوسف، دیوسف دی.(قال) وویل ده یعنې عبدالله وموړته (اخبار) چې خبر را کړ (نا) موړته یعنې وما او زما وملگروته، مالک، مالکینې کوم چې یوله څلوروا مامانوڅخه دی.(عن) له، هشام، هشام څخه (ابن) چې ځوی، عروه، دعروه دی. (عن) له (ابی) پلارڅخه (ه) دده (عن) له، عائشة، عائشې څخه (ام) چې مور (المؤمنین) دتومومنانوده (رضی) راضی دی سی (الله) خدای پاک (عن)، له (ها) دې څخه (ان) چې په تحقیق سره، الحارث، حارث (ابن) چې ځوی، هشام، دهشام دی. (سال) سوال وکړ، پښتنه وکړه، ده ینی حارث (رسول) له رسول څخه (الله) دخدای، (صلی) رحمت دی وکړی (الله) خدای پاک (علیه) پرده باندی (و) او (سلم) سالم دی کړی دی یعنې الله پاک یعنې رسول علیه السلام دی سالم کړی له ټولوا فأتواوهرقسم تکلیفوڅخه (ف) نو (قال) وویل ده یعنې حارث (یا رسول الله) ای رسول دخدايه (کیف) څرنگه (یأتی) راځی (ک) وتاته (الوحی) وحی (ف) نو (قال) وویل (رسول) رسول (الله) دخدای (احیاناً) چې کله کله، په بعضی وختوکښ،، (مثل) په مثل یاپه مثل کښې (صلصلة) داواز (الجرس) دجرس، یعنې دژرنگولې (و) او (هو) دغه یعنې دغه قسم دوحی (اشد) ډیر سخت دی. یعنې ډیر سخت قسم دی. (ه) دده یعنې دوحی (علی) پرما باندی (ف) وروسته (یفصم) قطع کېږی دغه یعنې دغه وحی یاسختی دوحی (و) حال داوی (قد) چې په تحقیق سره (وعیت) په یاد کړئ وی ما (عن) له (ه) ده څخه یعنې له وحی راوړونکی څخه یاله وحی څخه (ما) هغه (قال) چې ویلی وی ده یعنې وحی راوړونکی وماته یعنې په داسی حال کښې وحی قطع سی چې ما ټوله

له وحی راوړونکی څخه چی فرشته ده یاده کړې وی (و) او (احیاناً) په ځینو وختو کښی (یتمثل) گرځی (لی) مالره یادپاره ځماینی دپاره داسانی ځما (الملک) فرشته (رجلا) په مثل دسړی (ف) بیا (یکلم) خبره کوی دی یعنی فرشته په وحی سره (نی) له ماسره (ف) نو (اعی) یاده وم زه (ما) هغه څه (يقول) چی وایې دى یعنی ملکه هغه څه وماته (قالت) وویل یعنی عروه ویلی دی چی وویل وماته ،عائشة، عائشې رضی الله عنها چی (و) او (ل) خامخا یعنی قسم کوم چی خامخا (قد) په تحقیق سره (رأى) ولیدی (ت) ما (ه) دى یعنی رسول علیه السلام (ینزل) چی نازلیدله (علي) پر (ه) ده باندی (الوحی) وحیه (فی) په (اليوم) ورځ کښی (الشديد) سخته (البرد) دیخوالی سړوالی یعنی په داسی ورځ کښی چی یخوالی ئې ډیر سخت وو (ف) بیا، وروسته، (یفصم) قطع کیدله دا یعنی وحیه (عن) له (ه) ده څخه (و) حال دا وو (ان) چی په تحقیق سره (جَبِين) تندى (ه) دده (ل) خامخا (یتفصد) بهیدی (عرفاً) له خولوڅخه یا په حیث دخولو یعنی په سخته خن کښی دوحی د شدت اوسختی په وجه دده مبارک له تندى څخه داسی په زور سره خولې رابهیډلې لکه یوانسان چی فصداو رگ ووهی او په زور او قوت سره وینه ورڅخه راوبهیري، په راتلونکو برځو کښی به ددغه مبارک حدیث په ارتباط علمی څېړنی او تحقیقات ان شاء الله درته راسی،

ومن الله التوفيق تمت

بخاري او شرح فضل الباري ۱۷ برخه، ۳ حدیث

محترم وروڼو د بخاری شریف ددغه دریم مبارک حدیث په ارتباط په په مختلفو برخو کی دامطلبونه درته راسی ۱، ددغه مبارک حدیث لفظی ترجمه کومه چی په اول قدم کی مهم مطلب دی دوه د حدیث د الفاظو علمی تحقیقات دریم دمومن دخو بو تحقیق څلرم دانبیاء دخوب حکم پنځم له حدیث څخه مستنبط مسائل ښیرم دخلوت حکم اوفائدي، اوم دجبریل ددرې واړه نیولوپه غبرکی رسول علیه السلام لره حکمت وغیره په دې برخه ددریم حدیث ټول متن اود حدیث له ابتدا څخه بیا د حدیث تردغه عبارت پوری چی (فجاءه الملک) لفظی ترجمه درته وړاندی کېږی

3- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرَّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبَّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ جِرَاءٍ فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدَ لِذَلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ جِرَاءٍ فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ قَالَ مَا أَنَا بِقَارِئٍ قَالَ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِئٍ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِئٍ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّلَاثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَرَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ فَقَالَ لِحَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا

الْخَبَرَ لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِجَةُ كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الصَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلٍ بْنِ أَسَدٍ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِجَةَ وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ لَهُ خَدِجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمَعْ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَبَرَ مَا رَأَى فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْمُخِرْجِي هُمْ قَالَ نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِلَّا عُودِي وَإِنْ يَدْرِكُنِي يَوْمُكَ أَنْصُرَكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُؤْفِيَ وَفَتَرَ الْوَحْيَ

(1/7)

لفظی ترجمہ،

3-[حَدَّثَ] حدیث وواپو[نا]ومورته، یعنی مورپر شاگردان ناست و مورپولوتہ حدیث وواپہ [يَحْيَى] يحيى [بْن] بنی زوی دی [بَكِير] دبکیر [قَالَ] اوویل ده یعنی يحيى ومورته [حَدَّثَ] چی حدیث وواپو[نا]ومورته، یعنی ومورپر و ن فروته [الْيَتَّى] لیث [عَنْ] له [عَقِيل] عقیل خخه، یعنی چی لیث روایت کاوه د دغه حدیث له عقیل خخه [عَنْ] له [ابْن] ابْن زوی خخه [شِهَاب] دشهاب، یعنی چی عقیل بیا روایت کاوه ددغه حدیث له زوی خخه دشهاب [عَنْ] له [عُرْوَةَ] عروہ خخه [بْن] بنی زوی دی [الزُّبَيْر] دزبیر [عَنْ] له [عَائِشَةُ] عائشہ خخه [أُم] چی مورده [الْمُؤْمِنِينَ] دتولومومنانو، یعنی چی عروہ دزبیر حوی بیا روایت کاؤ له عائشہ رضی اللہ عنہا خخه [أَنَّ] ددہ چی بېشکه [هَآ] دہی، یعنی عائشہ [قَالَتْ] اوویل [أَوَّل] چی اول [مَا] دهغه [بَدِئ] چی شروع وکره سوہ [بِه] په هغه سره [رَسُول] اورسول ته [اللَّهُ] دخدای [صَلَّى] رحمت دی نازل کی [اللَّهُ] خدای پاک [عَلَيْهِ] پرده باندی [وَأَوْ] [سَلَّمَ] سلامتیا دی نازله کی اللہ پرده باندی [مِنْ] له [الْوَحْي] وحی خخه [الرُّؤْيَا] خوب لېدنه وه [الصَّالِحَةَ] صالحه، یعنی خوشحالی راوستونکې خوب لېدنه [فِي] په [النُّوم] خوب کی،، پوسه چی خوب لېدنه خونه وی مگر په خوب کی خوکلہ کله درؤیا دلفظ اطلاق پرهغه لېدنه باندی هم کېږی چی په بیداری کی وی لکه چی تفصیل بې په علمی تحقیق کی راسی نوپه دې وجه دلته دفی النوم لفظ راوړل سويدي [فَ] نو[كَانَ] وُدی یعنی رسول عليه السلام [لَا] چی نه بې [يَرَى] لېدله [رُؤْيَا] هيخ خوب لېدنه [إِلَّا] مگر، یعنی مگر لېدله بې هغه خوب لېدنه [جَاءَتْ] چی رابه غله دا، یعنی په داسی حال کی چی رابه غله داخوب لېدنه دده [مِثْل] په مثل [فَلَقِ] دروشنی [الصُّبْح] دسهار، یعنی نوده مبارک چی به کوم خوب وليدی نودهغه تعبیر به دسهار دروشنی په خبر واضح اوروشانه و [ثُمَّ] وروسته، یعنی وروسته له لېلودداسی خوبو [حُبَّ] خوبن کړسو [إِلَيْهِ] وده ته [الْخَلَاءُ] خلوت، گوښه نشېنی له خلگو خخه [وَأَوْ] [كَانَ] اوودى، یعنی رسول عليه السلام [يَخْلُو] چی خلوت

بې کاؤ [بِغَارٍ] په غار کې [حِرَاءٍ] دحرا، چې دیوه غره نوم دی په مکه شریفه کې کوم چې اوس مهال جبل نورورته ویل کېږي [فَ] نو [يَتَحَنَّتُ] تحنث بې کاؤ [فِيهِ] په ده کې یعنی په دغه غار کې [وَهُوَ] دَی، یعنی تحنث [التَّعَبُّدُ] تعبد دی، یعنی تحنث و تعبد ته ویل کېږي کوم چې په معنا د عبادت کولو دی [الْيَالِي] په شپو کې [ذَوَاتِ] خاوندانې [الْعَدَدِ] د شمار، یعنی نو تحنث یې کاؤ په دغه غار کې دحرا په شپو معدودو کې [قَبْلَ] له مخه [أَنْ] تر دې [يَنْزِعَ] چې رجوع به کوله ده [إِلَى] وَ [أَهْلِهِ] اهل ته دده [وَ] او [يَتَزَوَّدُ] زاد، توبه به اخیسته ده یعنی رسول علیه السلام [لِذَلِكَ] لپاره دهغه یعنی ده به لپاره دهغه مقدار شپو چې په یوه نوبت به ده مبارک دحرا په غار کې تېره ولی دخوراک او خښاک آذوغه له ځان سره اخستله (ثُمَّ) بیا بې (يَرْجِعُ) رجوع کوله ده یعنی له غارڅخه (إِلَى) و (خَدِجَةَ) خدیجې ته (فَ) بیا بې (يَتَزَوَّدُ) توبه اخستله ده (لِمِثْلِهَا) لپاره دمثل دهغو شپو یعنی بیا چې بې دځونه شپو د تېرېدلو خیال و په غار کې دحرا نوهغونه نفقه بې بیا ورسره واخستله (حَتَّى) تر هغه پورې یعنی داسلسله جاری وه تر هغه پورې (جَاءَ) چې راغی (هُ) وده ته (الْحَقُّ) حق یعنی وحی (و) حال داؤ (هُوَ) چې دی (فِي) په (غَارٍ) غار کې و (حِرَاءٍ) دحرا غره، تمت من الله التوفيق

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library